Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:
«Матеріальні ресурси та ефективність їх використання на підприємстві (на матеріалах ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт»»)»

Виконав: здобувач першого рівня вищої освіти, групи 401-ЕП

Спеціальності 076«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Паржин О.Ю.

Керівник: Галайда Т.О.

Рецензент: Свистун Л.А.

Полтава – 2022 р.

Консультант:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

10.06. 2022 р. _____ Валявський С.М.

Здобувач 10.06. 2022 р. _____ Паржин О.Ю.
Керівник роботи 13.06 2022 р. _____ Галайда Т.О.
Нормоконтроль 13.06 2022 р. _____ Галайда Т.О.

Допустити до захисту
Завідувач кафедри 14.06.2022 р. _____ М.Б. Чижевська

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки управління та права
Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу
ступінь вищої освіти *«бакалавр»*

Спеціальність *076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о.завідувача кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу
_____ М.Б. Чижевська
"04" квітня 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Паржин Олег Юрійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи *Матеріальні ресурси та ефективність їх використання на підприємстві (на матеріалах ТОВ «ППК «Полтаваагропродукт»»)*

керівник роботи *Галайда Т.О.*,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом закладу вищої освіти від *"01" квітня 2022 року № 156фа*
2. Строк подання здобувачем роботи *13.06.2022 р.*
3. Вихідні дані до роботи *Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства*

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) *1. Теоретичні та методичні засади забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві. 2. Організаційно-правова та економічна характеристика діяльності ТОВ "ППК "Полтаваагропродукт". 3. Забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на досліджуваному підприємстві.*
5. Перелік графічного матеріалу:
Ілюстративний матеріал у кількості 23 аркушів представлений у Додатку Б

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	*Валявський С.М., к.е.н., доцент*	15.04.2022	15.05.2022

7. Дата видачі завдання *04.04.2022*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	04.04–24.04.2022	
2	Аналітична частина	25.04–15.05.2022	
3	Проектна частина. Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	16.05–05.06.2022	
4	Рецензування та підготовка до захисту	06.06–12.06.2022	
5	Захист випускної роботи бакалавра	20.06–26.06.2022	

Здобувач ____________ *Паржин О.Ю.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи ____________ *Галайда Т.О.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Примітки:

43. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (дипломної комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
44. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (дипломною комісією).
45. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Паржин О.Ю. Матеріальні ресурси та ефективність їх використання на підприємстві (на матеріалах ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт»»). Машинопис. Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття першого рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022.

Робота містить 103 сторінки, 16 таблиць, 26 рисунків, 83 найменувань використаної літератури, 4 додатки.

Метою дослідження є дослідження теоретичних та методичних засад забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві та пошук шляхів і розроблення заходів щодо підвищення ефективності їх використання.

Об’єктом дослідження є ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт», яке займається виробництвом та реалізацією сільськогосподарської продукції рослинництва і молока.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві.

У роботі досліджено теоретичні та методичні засади забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві; проведено аналіз стану, проблем та перспектив розвитку агропромислового комплексу України; розглянуто організаційно-економічні основи діяльності підприємства, проведено аналіз його економічних і фінансових показників та стану охорони праці, аналіз складу і структури та оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві; сформовані шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.

За результатами виконання роботи запропоновані заходи щодо забезпечення ефективного використання матеріальних ресурсів на підприємстві.

Ключові слова: агротехнології, виробничі ресурси, ефективність, матеріальні витрати, матеріаловіддача, матеріальні ресурси, основні засоби.

ABSTRACT

Parzhin O.Yu. Material resources and efficiency of their use at the enterprise (on materials of LLC IPK "Poltavazernoproduct"). Typescript. Qualifying work of the bachelor for obtaining the first level of higher education in the specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities". - Poltava: National University «Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic»2022.

The work contains 103 pages, 16 tables, 26 figures, 83 titles of used literature, 4 appendices.

The purpose of the study is to study the theoretical and methodological foundations of ensuring the efficiency of material resources in the enterprise and finding ways and developing measures to improve the efficiency of their use.

The object of the study is Poltavazernoproduct IPC LLC, which is engaged in the production and sale of agricultural crop and milk products.

The subject of research is theoretical and practical aspects of evaluating the efficiency of material resources in the enterprise.

Theoretical and methodical bases of maintenance of efficiency of use of material resources at the enterprise are investigated in work; the analysis of a condition, problems and prospects of development of an agro-industrial complex of Ukraine is carried out; the organizational and economic bases of the enterprise activity are considered, the analysis of its economic and financial indicators and a condition of a labor protection, the analysis of structure and structure and an estimation of efficiency of use of material resources at the enterprise is carried out; formed ways to increase the efficiency of material resources of the enterprise.

Based on the results of the work, measures are proposed to ensure the efficient use of material resources at the enterprise.

Key words: agrotechnologies, production resources, efficiency, material costs, material efficiency, material resources, fixed assets.

ЗМІСТ

ВСТУП……9

РОЗДІЛ 1. Теоретичні та методичні засади забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві……12

1.1. Сутність та видова класифікація матеріальних ресурсів підприємства……12

1.2. Фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства агропромислового комплексу..19

1.3. Методи аналізу та показники оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства…….27

Розділ 2. Організаційно-правова та економічна характеристика діяльності ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт»»…….36

2.1. Аналіз стану, проблем та перспектив розвитку агропромислового комплексу України……..36

2.2. Організаційно-правові основи діяльності підприємства…..40

2.3. Аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства……47

2.4. Стан охорони праці на підприємстві……..55

Розділ 3. Забезпечення ефективного використання матеріальних ресурсів на підприємстві……63

3.1. Аналіз складу і структури та оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві……64

3.2. Шляхи й заходи щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства……78

Висновки та пропозиції…….86

Глосарій……...90

Список використаних джерел……..97
Додаток А. Фінансова та статистична звітність за 2018 рік……105
Додаток Б. Фінансова та статистична звітність за 2019 рік……119
Додаток А. Фінансова та статистична звітність за 2020 рік……133
Додаток Г. Ілюстративний матеріал……...146

ВСТУП

Сучасні умови ведення бізнесу в усьому світі та в Україні, зокрема, є нестабільними та характеризуються рядом соціальних, економічних і суспільно-політичних проблем. У таких умовах суб'єктам підприємницької діяльності функціонувати та планувати сталий розвиток не лише складно, але іноді навіть неможливо.

Сьогодні значна кількість підприємств в Україні є збитковими, що негативно впливає на національну економіку, адже зменшується база оподаткування та ускладнюється наповнення державного бюджету, виникають проблеми зниження рівня ефективної зайнятості найманих працівників, знижується життєвий рівень населення.

Одним з видів економічної діяльності, який найбільше зазнає втрат через вплив кризових явищ є сільськогосподарське виробництво. Підприємства агропромислового комплексу є залежними від зовнішніх умов, зокрема, погодно-кліматичних, від яких залежать майбутні врожаї рослинних культур, та як наслідок – забезпечення достатньої кормової бази для тваринництва.

Сільськогосподарські підприємства повинні постійно шукати резерви підвищення ефективності діяльності, які, як правило, знаходяться у забезпеченні раціонального використання матеріальних ресурсів, адже вони часто сягають до 80 % собівартості виробництва продукції. Таким чином, дослідження теоретичних і методичних аспектів формування матеріальних ресурсів та ефективності їх використання на підприємстві є актуальною темою для дослідження.

Значна кількість сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених і бізнес-практиків досліджували різні аспекти використання матеріальних ресурсів на підприємствах: Биба В.В., Біляк Ю.В., Бровко Л.І., Волошина С.В., Григорців М.В., Дідоренко Т.В. , Іванюта П.В., Костюк В.О., Мазур К.В., Рубан Л.О., Талах Т.А., Чичуліна К.В., Шаповалова Н.П. та інші.

Водночас, не повною мірою дослідженим залишається питання пошуку резервів покращення використання матеріальних ресурсів на підприємствах аграрного бізнесу.

Метою виконання випускної кваліфікаційної роботи бакалавра є дослідження теоретичних та методичних засад забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві та пошук шляхів і розроблення заходів щодо підвищення ефективності їх використання.

Для досягнення поставленої мети в роботі повинні бути вирішені такі завдання:

- розглянути сутність та видову класифікацію матеріальних ресурсів підприємства;

- дослідити фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства агропромислового комплексу;

- схарактеризувати методи аналізу та показники оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства;

- провести аналіз стану, проблем та перспектив розвитку агропромислового комплексу України;

- розглянути організаційно-правові основи діяльності ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт»;

- здійснити аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства;

- дослідити стан охорони праці на підприємстві;

- проаналізувати склад і структуру та оцінити ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві;

- розробити шляхи й заходи щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.

Об’єктом дослідження є ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт», яке займається виробництвом та реалізацією сільськогосподарської продукції рослинництва і молока.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань у випускній кваліфікаційній роботі бакалавра використані наступні методи дослідження: теоретичного узагальнення; класифікації; аналізу та синтезу; індукції та дедукції; планування; статистико-економічні та техніко-економічні; графічні і табличні.

Інформаційною базою для проведення дослідження у випускній кваліфікаційній роботі є: чинна нормативно-правова база України, офіційні дані Державної служби статистики України, фінансова та статистична звітність ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт», навчальні матеріали, наукові праці, періодичні видання, а також інтернет-джерела.

Практичне значення результатів дослідження у даній випускній кваліфікаційній роботі бакалавра полягає в розробленні пропозицій щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. Запропоновані заходи у даній кваліфікаційній роботі можуть бути впроваджені у практичну діяльність ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» у процесі планування матеріальних витрат та напрямів розвитку матеріально-технічної бази підприємства.

Впровадження запропонованих організаційно-економічних та соціально-економічних заходів повинно забезпечити на підприємстві більш раціональне використання матеріальних ресурсів та підвищення прибутковості.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Сутність та видова класифікація матеріальних ресурсів підприємства

Для забезпечення функціонуваннябудь-якого підприємства потрібна наявність сукупності різних ресурсів: матеріальних, фінансових, людських, інформаційних, технологічних та інших. Усі вони мають велику роль для підприємства.Саме їх нестача може створити проблеми для досягнення підприємством поставлених цілей. Одним із головних факторів виробництва виступають матеріальні ресурси. Вони використовуються для забезпечення життєдіяльності підприємства.До того ж саме у забезпеченні раціональному використанню матеріальних ресурсів сьогодні вбачаються головні резерви зниження витрат підприємств. В даний час проблема забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів є особливо гострою для вітчизняних підприємств, які функціонують в умовах високого рівня турбулентності зовнішнього середовища та економічної кризи. На сьогоднішній день стабільно функціонують лише ті підприємства, яким вдалося забезпечити ефективне використання матеріальних ресурсів [16].

У науковій та дослідницькій літературі присвячено достатньо велику увагу вивченню сутності категорії «матеріальні ресурси». Це поняття досліджувалося з різних точок зору: фінансів, економіки, менеджменту та бухгалтерського обліку [21] (табл. 1.1).

Аналіз трактувань поняття «матеріальні ресурси» підтверджує його багатогранність.

Таблиця 1.1 – Основні теоретичні підходи до визначення сутності поняття «матеріальні ресурси»

Автор	Матеріальні ресурси – це
І.М. Бойчик	«складова виробничих ресурсів, які беруть участь у процесі господарської діяльності протягом одного виробничого циклу, при цьому повністю змінюють свою форму та переносять свою вартість на витрати підприємства»
А.В. Бубела	«комплекс речових елементів (засобів та предметів праці), призначених для обробки або переробки в процесі виробництва (машини та обладнання, сировина, основні та допоміжні матеріали, напівфабрикати тощо)»
С.В. Мочерний	«основні та оборотні засоби виробництва, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та є матеріальною базою підприємства чи галузі»
С.В. Волошина	«джерела забезпечення процесу виробництва, що виступають одним з видів економічних ресурсів і охоплюють засоби виробництва (засоби і предмети праці)»
Т.В. Дідоренко	«сукупність предметів праці, які використовуються для виробництва продукції та повністю переносять свою вартість на створюваний продукт протягом одного виробничого циклу»
П(С)БО 9 «Запаси»	«запаси предметів праці, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб, і наявність яких є необхідною умовою ритмічної роботи підприємства»
Ю.В. Лола	«матеріальні або конкретні активи, доступні компанії або організації для досягнення та досягнення її цілей, такі як: засоби, сировина, обладнання, інструменти, серед іншого»
В.С. Орлова	«предмети праці, до складу яких входять: сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, допоміжні матеріали, паливо, запасні частини»
О.М. Колмакова, Т.В. Брюховецька	«використовувані в процесі виробництва продукції (робіт, послуг) натурально-речові предмети праці (сировина, основні і допоміжні матеріали, власні та покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, запчастини, паливно-енергетичні ресурси), які в ході виробничої діяльності втілюються в експлуатаційні ресурси і ресурсні відходи»

Більшість визначень є схожими за своєю сутністю, відмінності криються в окремих ключових аспектах, на яких акцентується увага за даними табл. 1.1. Оттже, матеріальні ресурси виступають як один з головних елементів виробничого потенціалу підприємства та включають у себе сукупність усіх

ресурсів, які використовуються у процесі господарської діяльності суб'єктом підприємництва. Без належного забезпечення підприємства матеріальними ресурсами неможливо забезпечити ритмічність виробництва продукції (товарів), виконання робіт та надання послуг для споживачів.

Усі теоретичні підходи щодо тлумачення поняття «матеріальні ресурси» розділяють на три групи. Згідно першого такого підходу до матеріальних ресурсів відносяться усі їх види: тара, паливо, сировина, напівфабрикати та інші запаси. З позицій економічної теорії, тобто за іншим підходом, категорія матеріальних ресурсів включає: капітальні вкладення, основні засоби та інші необоротні активи, довгострокові біологічні активи, запаси, поточні біологічні активи, предмети праці, напівфабрикати, незавершене виробництво, товари тощо. Сьогодні питання щодо визначення сутності поняття «матеріальні ресурси» досі залишається дискусійним.

Узагальнення різноманітних підходів дозволило виділити дві характерні ознаки матеріальних ресурсів [56]:

– вони беруть активну участь у виробничих процесах протягом одного операційного циклу та повністю змінюють свою первісну форму;

– повністю, упродовж операційного циклу, переносять свою вартість на витрати підприємства.

Матеріальні ресурси перебувають у тісному взаємозв'язку з іншими ресурсами підприємства, тому що купуються (надходять, формуються) за фінансові ресурси (кошти). Таким чином, фінансові ресурси перетворюються у матеріальні, які виступають основними засобами та предметпми праці. У всіх операціях щодо перетворення матеріальних ресурсів в готову продукцію беруть активну участь людські ресурси (працівники). Людські ресурси необхідні для керування технологічними і трудовими процесами, які допомагають перетворити матеріальні ресурси у кінцеву продукцію підприємства [49].

Значення матеріальних ресурсів для підприємства проявляється у тому, що виробнича діяльність будь-якого підприємства не можлива без забезпечення необхідними матеріальними ресурсами у необхідній кількості. Матеріальні

ресурси певного асортименту та якості є необхідною умовою забезпечення безперебійної виробничо-господарської діяльності підприємства. Раціональне використання матеріальних ресурсів є найважливішою умовою збільшення виробництва продукції підприємства та покращення його фінансового стану. Розширення виробничих можливостей підприємства обумовлює збільшення потреби у матеріальних ресурсах. Підприємства усіх форм та галузей господарювання споживають велику кількість матеріальних ресурсів, які різні за видами, якістю, розмірами та іншими характеристиками. В середньому у загальних виробничих витратах підприємства на матеріальні ресурси припадає до 70 % питомої ваги [44]. Отже, головні резерви щодо зниження витрат та підвищення ефективності діяльності підприємства криються у більш раціональному та ефективному використанні матеріальних ресурсів. Матеріальні ресурси є основою виробництва, і у разі нераціонального їх використання це може призвести до кризи на підприємстві та таким чином «спожити» усі його доходи [38]. На рис. 1.1 розкрито значення матеріальних ресурсів для суб'єктів підприємницької діяльності.

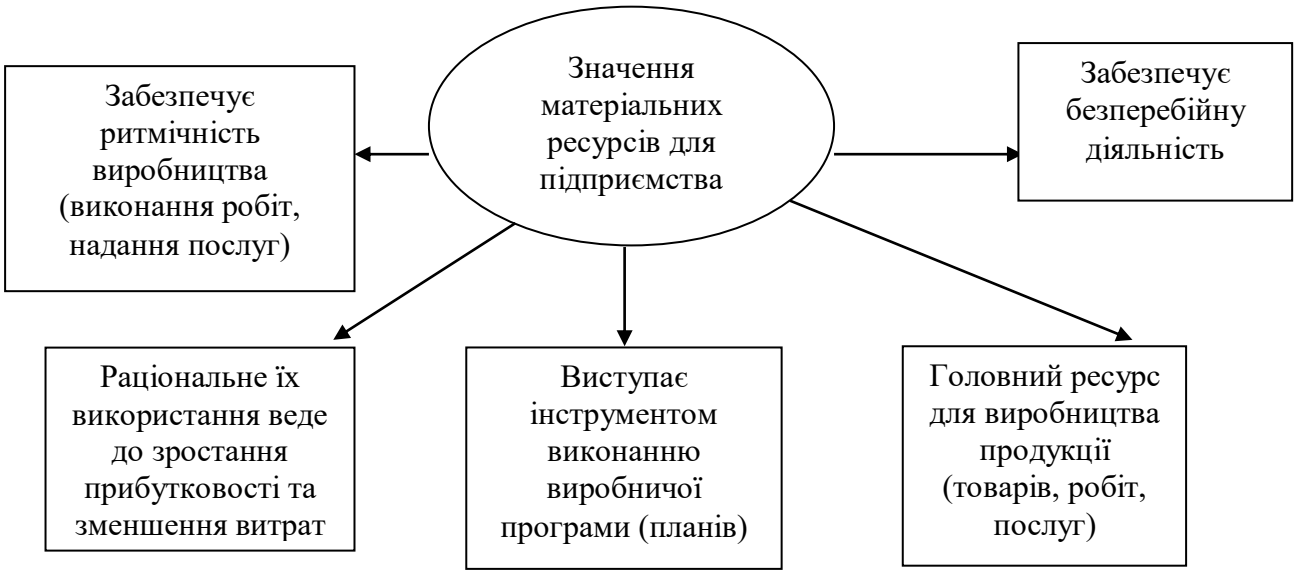

Рисунок 1.1 – Значення матеріальних ресурсів для суб'єктів підприємницької діяльності

Необхідною умовою організації будь-якого виробництва є забезпечення його відповідними матеріальними ресурсами: сировиною, матеріалами, паливом, енергією. У процесі споживання матеріальних ресурсів у процесі виробництва чи надання послуг відбувається їх перетворення у витрати, тому раціональне і ефективне (ощадливе) споживання матеріальних ресурсів знижує собівартість продукції або запобігає її підвищенню. Умовою ритмічної та безперебійної виробничо-господарської діяльності підприємства є його повна забезпеченість матеріальними ресурсами. Потреба в матеріальних ресурсах визначається потребою на виконання виробничої програми, а також наявністю необхідних запасів на складі [24].

На даний момент часу, матеріальні ресурси є важливими для всіх компаній, оскільки без них виробничий процес неможливо здійснювати. Тобто, коли компанія має адекватні матеріальні ресурси і правильно ними управляє, вона має можливість досягати своїх виробничих цілей, оскільки це дозволяє їй виробляти на максимальному рівніпродуктивності з одночасно витрачанням найменшої кількості матеріальних ресурсів. В свою чергу, якщо компанія не має необхідних матеріальних ресурсів, то це вплине нарівень їїпродуктивності, і як наслідок ставить під загрозу досягнення поставлених цілей [21].

Матеріальними ресурсами у кожному видові економічної діяльності необхідно ефективно управляти, щоб виробляти більше за мінімально можливих мінімальних витрат, досягти високого рівня продуктивності та результативності діяльності.

Матеріальні ресурси є однією з основних статей, що базуються у фінансовому та бухгалтерському обліку підприємства. До матеріальних ресурсів відносять: сировину, паливо, матеріали, комплектуючі, напівфабрикати та інші. Вони закуповуються підприємством для забезпечення виробничого процесу. Чим більша асортимент виробленої продукції чи наданих послуг, тим більшою буде асортимент необхідних споживаних підприємством матеріальних ресурсів [16].

Економне використання матеріальних ресурсів, в свою чергу, передбачає систему свідомо здійснюваних заходів, які спрямовані на скорочення

матеріальних витрат виробництва. Розумне використання матеріальних ресурсів передбачає комплекс заходів, спрямованих на підвищення та більш повне використання споживчих властивостей продукції, техніко-економічного та організаційного рівня її виробництва та споживання. [63].

Основним завданням дослідження теоретичних аспектів формування і використання матеріальних ресурсів підприємства є розуміння їх складу та структури. У науковій літературі існує велика кількість класифікаційних ознак, критеріїв, за якими можуть бути дослідженіматеріальні ресурси.

Склад та структура матеріальних ресурсів залежить від позиції фінансового та і бухгалтерського обліку. З позиції бухгалтерського обліку, матеріальні ресурси класифікують за способом використання та призначення [64] (рис. 1.2). При цьому слід зазначити, що кожен з різновидів матеріальних ресурсів містять у собі інші види.

Рисунок 1.2 – Класифікація матеріальних ресурсів з позиції бухгалтерського обліку

Одним з найважливіших матеріальних ресурсів підприємства є виробничі ресурси. Їх роль обумовлена й самою назвою, оскільки вони є незамінними у виробничому процесі підприємства та необхідні для виробничої діяльності. Виробничі матеріальні ресурси поділяються на декілька груп в залежності від їх призначення [38] (рис. 1.3).

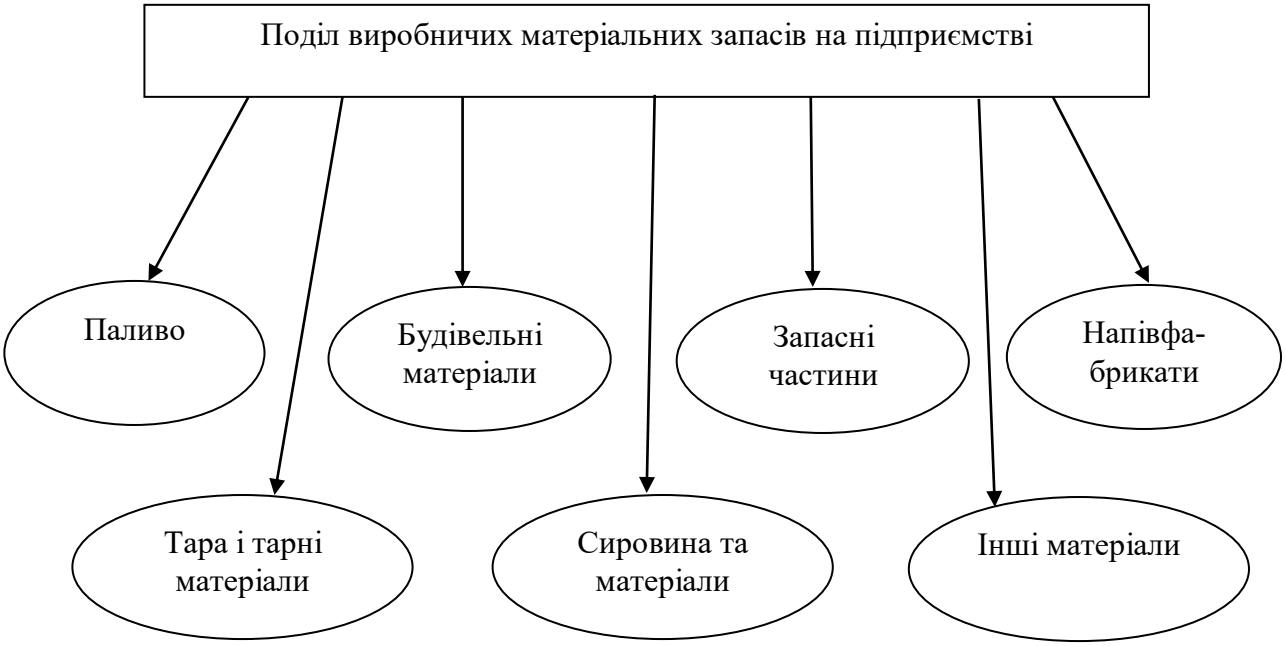

Рисунок 1.3 – Поділ виробничих матеріальних запасів на підприємстві

Слід зазначити, що за способом використання матеріальні ресурси поділяються на дві групи [9]:

1) матеріальні ресурси, «котрі повністю споживаються в одному виробничому циклі або ж при використанні для адміністративних потреб (виробничі запаси)»;

2) матеріальні ресурси, «котрі сприяють виготовленню готової продукції. На відміну від виробничих запасів, вони не входять до маси або хімічного складу готової продукції, не підлягають переробці на підприємстві, і споживаються протягом кількох виробничих циклів. До таких матеріальних ресурсів належать малоцінні-швидкозношувані предмети».

Різні класифікаційні ознаки матеріальних ресурсів можуть містити одні й ті ж самі їх види. Це обумовлено неоднозначністю підходів щодо класифікації матеріальних ресурсів. Серед науковців не досягнуто єдиноїдумки щодо розробки єдиної класифікаційної системи матеріальних ресурсів.

Більшість вчених дотримується думки, що до матеріальних ресурсів можна включати лише ті ресурси, які повністю переносять свою вартість на об'єкти виробництва, а тому відношення основних засобів є неможливим до складу матеріальних ресурсів. Але окрема категорія вчених наполягають на потребі щодо включення основних засобів до складу матеріальних ресурсів. Жодна з цих наукових думок офіційно не визнана помилковою та однаково використовуються при аналізі матеріальних ресурсів. Класифікація матеріальних ресурсів підприємства тісно пов'язана з потребою їх використання у процесі виробництва [46].

Частина матеріальних ресурсів бере активну участь у виробництві (основні фонди та інвентар), а інша частина – включена витрачається при безпосередньому виробництві продукції або надання послуг (ті ресурси, з яких відбувається виробництво продукції – сировина, матеріали, комплектуючі).

1.2. Фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства агропромислового комплексу

Матеріальні ресурсина аграрних підприємствах разом з землею виступають головним фактором виробництва, без якої неможливо забезпечити сільськогосподарське виробництво. Виділяють основні матеріальні ресурси, які використовуються на сільськогосподарських підприємствах, а саме: насіння та посадковий матеріал, корми, пальне та мастильні матеріали, електроенергія, паливо та енергія, запасні частини та інші матеріальні ресурси. Зазвичай, для аграрних підприємств основні резерви щодо підвищення ефективності їх діяльності криються саме у зниженні споживання матеріальних ресурсів. Тому

аграрним підприємствам слід постійно займатися пошуком шляхів підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів [41].

На ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства впливає велика кількість факторів. Усі фактори впливу поділяють на зовнішні та внутрішні. Зовнішні є неконтрольовані підприємству та не залежать від його дій. У той час, як внутрішні знаходяться у безпосередній компетенції підприємства та залежить від його дій.

До зовнішніх факторівналежить: ціна на окремі матеріальні ресурси, доступ до них, курс національної валюти тощо. До внутрішніх факторів належать технології, які підприємства використовують у процесі виробничо-господарської діяльності, система мотивації персоналу до більш економного використання матеріальних ресурсів, встановлені нормативи, рівень охорони безпеки тощо. Отже, до внутрішніх факторів віжносять усі ті, на які підприємство має змогу впливати, а до зовнішніх факторів лише ті, які мають змогу пристосовуватися завдяки вмілому керівництву [21].

У разі високих цін на окремі матеріальні ресурси аграрне підприємство може скооперуватися з іншими подібними компаніями та закупити більші їх обсяги з умовою надання їй знижки. Тобто аграрне підприємство не має змоги впливати на ціну матеріальних ресурсів, але завдяки ефективним управлінським рішенням може домогтися більш прийнятних умов постачання чи навіть знизити ціну.

Між науковцями у питанні виділення факторів, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства, також не досягнуто єдиної думки. Це призводить до існування великої кількості різноманітних підходів щодо класифікації цих факторів. Як уже зазначалося вище усі фактори впливу можна розділити на зовнішні та внутрішні. За найбільш узагальненою класифікацією зовнішні фактори поділяють на фактори макросередовища та мікросередовища. Першу групу факторів підприємство не має змоги контролювати й до них відносяться такі групи факторів, як: економічні, політичні, технологічні та соціальні [31]. Узагальнену

класифікацію факторів макросередовища, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства представимо на рис. 1.4 [74].

Рисунок 1.4 – Класифікація зовнішніх факторів, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів агропромисловго комплексу

Однією з найбільш важливої групи факторів є економічна. Перш за все загальна економічна ситуація в країні, вартість національної валюти у відношенні до долара, рівень інфляції впливає на загальну вартість основних видів матеріальних ресурсів. Звісно, сьогодні є досить поширеною практика вітчизняних аграрних підприємств щодо закупки мінеральних добрив, насіннєвого матеріалу, а також сільськогосподарської техніки закордоном. Тобто, первісна їх вартість встановлюється в іноземній валюті, що має значний вплив на фінансові витрати підприємства та забезпеченість його матеріальними ресурсами [62].

Другою важливою групою факторів, що впливає на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів агропромислового комлексу та їх діяльність загалом є політичні фактори. Вони визначають загальні умови діяльності аграрних підприємств та умови закупки матеріальних ресурсів закордоном. Можуть впливати на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства й різні непередбачувані обставини. Зокрема, пандемія коронавірусу створила окремі перешкоди для купівлі аграрними підприємствами за кордону матеріальних ресурсів.

Не слід забувати, що у забезпеченні розвиткуагропромислового комлексу та ефективності формування і використання матеріальних ресурсів відіграють технологічні фактори. Вони забезпечують доступ сільськогосподарських підприємств до новітніх технологій, визначають фінансову державну підтримку у питанні інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, створюють передумови щодо освоєння підприємствами передових агротехнологій тощо [21].

Сьогодні на ринку велика кількість інноваційних аграрних технологій, використання яких забезпечує більш раціональне та економне використання матеріальних ресурсів. Саме тому вітчизняні сільськогосподарські підприємства повинні активно займатися інноваційною діяльністю впроваджуючи сучасні агротехнології, які дозволять більш ефективно використовувати матеріальні ресурси. Разом з тим усі фактори макросередовища є досить взаємопов’язаними між собою. Адже, значною мірою можливість аграрного підприємства щодо забезпеченості новітніми технологіями залежить від економічної ситуації як в країні та і фінансовими можливостями підприємства.

Іншими важливими групами факторів впливу на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів агропромислового комлексу є фактори мікросередовища, тобто внутрішньовиробничі. До них відносяться такі фактори як: конкуренти, постачальники, посередники, споживачі, а також контактні аудиторії. Кожна з наведених груп факторів має певний рівень впливу на

ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства [61].

Особливістю факторів мікросередовища є те, що підприємства мають можливість також впливати на них (рис. 1.5) [28].

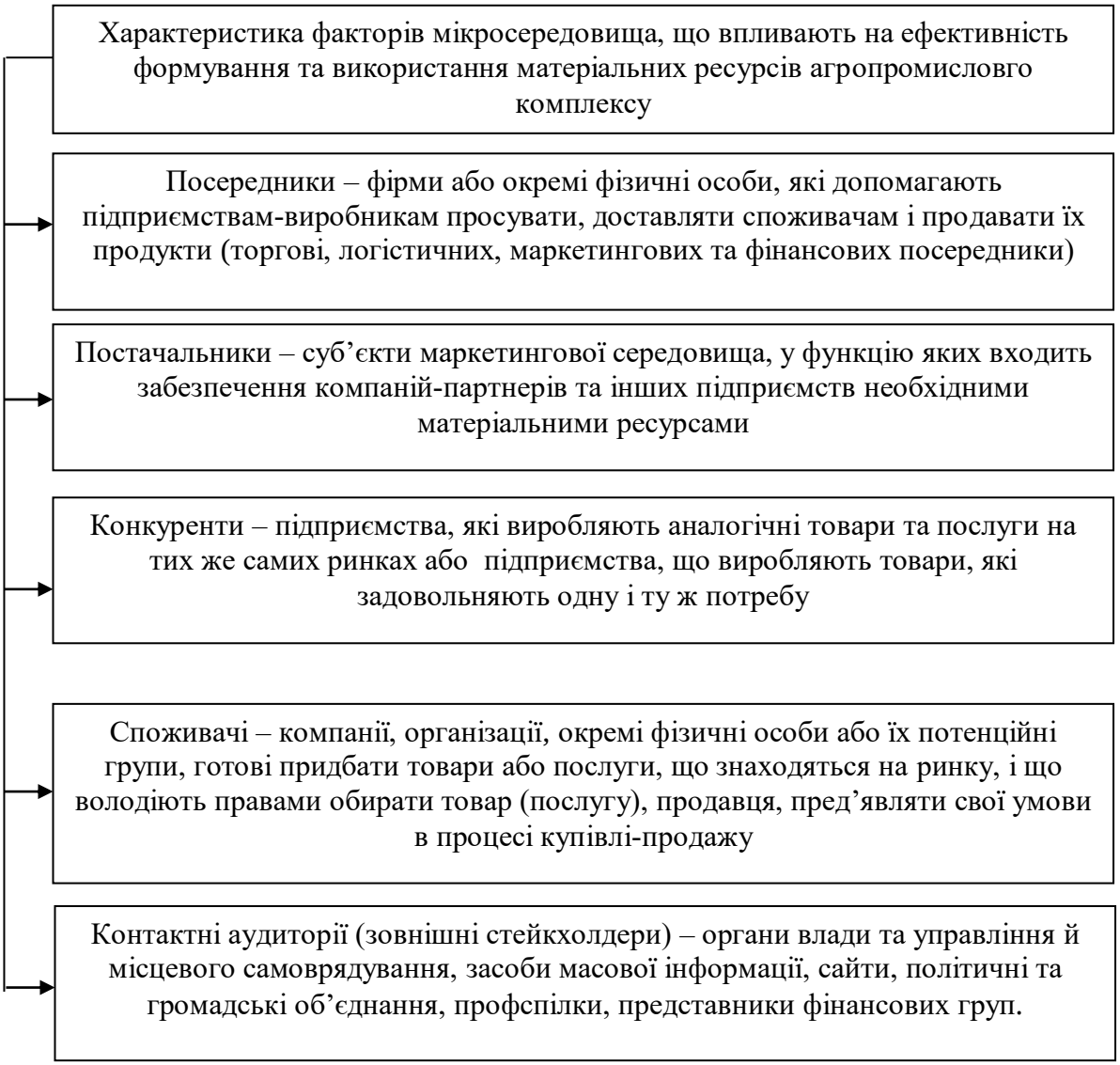

Рисунок 1.5 – Характеристика внутрішніх факторів, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства

Зокрема, серед основних факторів мікросередовища, які мають вплив на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів агропромислового комлексу є постачальники. Тому що саме вони забезпечують

аграрні підприємства матеріальними ресурсами у необхідний час, потрібному розмірі та відповідної якості. Також постачальники встановлюють умови для постачання. Саме ці умови можуть бути орієнтовані як на після оплату, так і з частковою або повною передоплатою, що суттєво впливає на процес забезпечення аграрного підприємства матеріальними ресурсами.

Також значний вплив на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів агропромислового комлексу мають вплив й внутрішні фактори. Вважаємо, що значною мірою саме від внутрішнього середовища підприємства залежить ефективність формування та використання матеріальних ресурсів [59].

На рис. 1.6 представлено внутрішні фактори, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства агропромислового комплексу

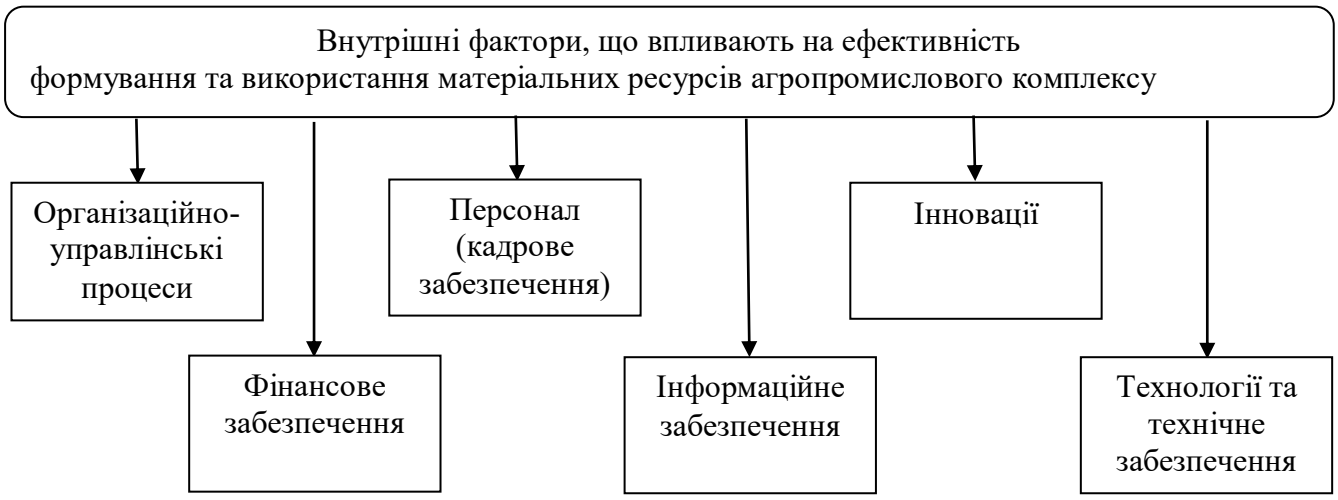

Рисунок 1.6 – Внутрішні фактори, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів агропромислового комплексу

Усі елементи внутрішнього середовища підприємства знаходяться у тісному взаємозв'язку. Людські ресурси (працівники) розпоряджаються матеріальними ресурсами, тому від кваліфікації залученого персоналу, його мотивації щодо економії матеріальних ресурсів залежать їх витрати і ефективність використання. Фінанси аграрного підприємства дозволяють

значною мірою забезпечити потребу в матеріальних ресурсах. Адже, сільськогосподарська галузь є досить залежною від погодних умов, своєчасного посіву, підкормки та збору урожаю. Саме тому фінанси впливають на забезпеченість аграрного підприємства матеріальними ресурсами та своєчасністю виконання окремих процесів [26].

Доступ та управління достовірною інформацією дозволяє керівництву підприємства приймати ефективні управлінські рішення щодо забезпечення у потрібній кількості матеріальними ресурсами. Зокрема, існує сезонне коливання на ціни щодо окремих видів матеріальних ресурсів, тому своєчасне прийняття рішення щодо їх закупівлі при найнижчих цінах суттєво впливає на ефективність їх використання.

На рис. 1.7 наведено низку факторів, які впливають на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств агропромислового комплексу [41].

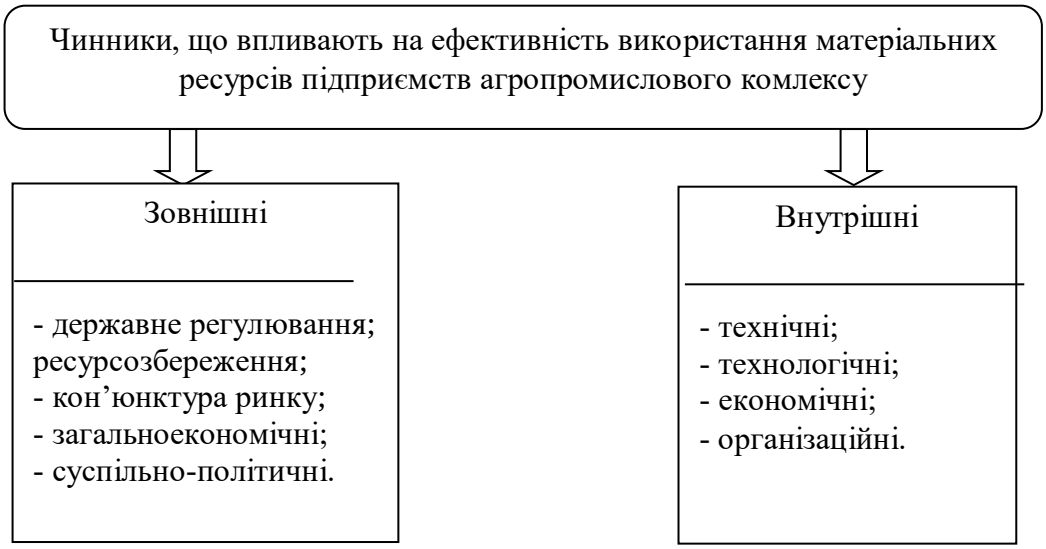

Рисунок 1.7 – Фактори підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств агропромислового комплексу

Наявність відповідних технологій та інновацій у агропромисловій сфері забезпечують більш раціональне та ефективне використання матеріальних ресурсів. В сучасних конкурентних умовах та економічної кризи успішними є ті

підприємства, які мають у своєму розпорядженні сучасні агротехнології. Останні забезпечують економне витрачання матеріальних ресурсів та їх розподіл у процесі аграрного виробництва.

Окрім традиційного підходу у науковій літературі існують й інші підходи щодо виділення тих чи інших факторів формування та використання матеріальних ресурсів [47].

Внутрішні фактори впливають на рівень використання матеріальних ресурсів безпосередньо на підприємстві. До них відносяться: технічні, технологічні, організаційні та економічні. До технічних факторів ефективного використання матеріальних ресурсів зазвичай відносяться: зниження маси виробу, підвищення якості матеріалів, заміна дорогих і дефіцитних матеріалів. Вважаємо, що до технічних факторів слід віднести також конструкційні зміни в кінцевій готової продукції по витраті основних і допоміжних матеріалів, енергії.

Організаційні фактори спрямовані на вдосконалення структури та організації виробництва: вдосконалення організації виробництва, вдосконалення облікуі аналізу фактичного використання матеріальних ресурсів, вдосконалення контролю якості продукції, контроль системи забезпечення матеріальними ресурсами.

Технологічні фактори діють на стадії виробництва продукції, призводять до скорочення відходів і втрат матеріалів: впровадження нового та модернізація існуючого обладнання; впровадження ресурсозберігаючих технологій; впровадження методів землевпорядкування для аграрного сектору; вдосконалення методів виготовлення і обробки деталей для машинобудування тощо. Також до технологічних факторів слід віднести автоматизацію виробництва, нормування використання ресурсів, експериментальне виробництво на основі інноваційних розробок, які спрямовані на скорочення втрат і оптимізацію використання матеріальних ресурсів [59].

Економічніфактори створюють умови, які повинні сприяти раціоналізації та оптимізації процесів використання матеріальних ресурсів на підприємстві та включають: систему стимулювання працівників до ефективної праці,

забезпечення підприємства необхідними людськими ресурсами, систему економічної відповідальності за нераціональне використання матеріальних ресурсів, економічний стан підприємства. Не слід забувати, що до економічних факторів потрібно віднести також формування локальної нормативної бази підприємства щодо рівня витрат усіх видів сировини та матеріалів, інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання [50].

Досягнення цілей ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства пов'язане з раціоналізацією використання та економією матеріальних ресурсів.

Ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві є змінною величиною, тому підприємства агропромислового комплексу повинні постійно стежити за їх використанням та відповідним чином управляти цими процесами.

Суттєвим резервом поліпшення фінансових результатів діяльності підприємств агропромислового комплексу є забезпечення більш ефективного використання матеріальних ресурсів, тому підприємства повинні постійно проводити оцінку та аналіз ефективності їх формування та використання.

1.3. Методи аналізу та показники оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

У процесі споживання матеріальні ресурси трансформуються в матеріальні витрати. У загальній сукупності витрати на виробництво займають, як правило, найбільшу частку, що свідчить про високу матеріаломісткість продукції. Відповідно виробнича діяльність підприємства та її результати залежать від ефективної організації постачання і раціонального та економного використання матеріальних ресурсів. Мета аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства полягає у визначенні забезпеченості усіма їх різновидами, пошуку та знаходженні резервів більш економного та раціонального їх використання, а також зниження матеріаломісткості продукції [29].

Основні завдання, об’єкти та етапи аналізу використання матеріальних ресурсів наведено на рис. 1.8 [42].

Рисунок 1.8 – Завдання, об’єкти та етапи здійснення аналізу матеріальних ресурсів підприємства

Використання матеріальних ресурсів завжди пов’язане з економічними ризиками для підприємства. Для стійкого прийняття рішень потрібно достовірна інформаційна база. Для забезпечення отримання достовірних результатів щодо аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства важливе значення має належне інформаційне забезпечення.

Інформаційною базу такої оцінки та аналізу складає офіційна фінансова та статистична звітність підприємства за 3-5 років. Адже, таку оцінку слід проводити у динаміці, охоплюючи одночасно декілька років. Такий підхід дозволяє визначити як у динаміці змінювалися обсяги споживання різних матеріальних ресурсів та який вплив вони мали на фінансові результати підприємства [35].

У процесі аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства слід користуватися інформацією представленою у таких звітах, як: форма 1 «Баланс», форма 2 «Звіти про фінансові результати», форма 5 «Примітки до річної фінансової звітності», № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств, а також інша фінансова та статистична звітність, у яких міститься інформація щодо обсягів споживання матеріальних ресурсів. Окрім того, у процесі проведення такого аналіз та оцінки можуть бути використані виробничі плани, програми та інші оперативні дані.

Єдиної методики щодо оцінки та аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства в сучасній економічній літературі не виявлено. Більшість з них базуються на розрахунку певних груп показників (коефіцієнтів), які характеризують різні напрями і аспекти використання матеріальних ресурсів підприємства [46] (табл. 1.2).

Серед сучасних методів аналіз та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства слід виділити економіко-математичні методи та факторний аналіз. Методи економіко-математичнеого аналізу та прогнозування базуються на застосуванні спеціального програмного забезпечення, яке дозволяє не лише визначити рівень впливу матеріальних ресурсів на загальну результативність підприємства, але й спрогнозувати рівень витрат матеріальних ресурсів на майбутні роки, визначити розміри фінансових результатів підприємства при різному рівні ефективності використання матеріальних ресурсів тощо.

До традиційних методів оцінки та аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства можна віднести: метод аналізу використання

матеріальних ресурсів; метод аналізу забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами; метод показників ефективності використання основних засобів та обігових коштів підприємства.

Таблиця 1.2 – Система показників, що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів

№	Назва	Характеристика
1	Прибуток на 1 гривню матеріальних витрат	Найбільш узагальнювальний показник ефективності використання матеріальних ресурсів. Його визначають діленням суми одержаного прибутку від основної діяльності на суму матеріальних витрат
2	Матеріаловіддача	Цей показник характеризує, скільки вироблено продукції з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, енергії і т. ін.). Визначають діленням вартості виробленої продукції на суму матеріальних витрат
3	Матеріаломісткість продукції	Показує, скільки матеріальних витрат необхідно або припадає фактично на виробництво одиниці продукції. Визначається відношенням суми матеріальних витрат до вартості виробленої продукції
4	Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат	Характеризує у відносному вираженні динаміку матеріаловіддачі та, разом з тим розкриває фактори її зростання. Визначається відношенням індексу валової продукції до індексу матеріальних витрат
5	Частка матеріальних витрат у собівартості продукції	Динаміка цього показника характеризує зміну матеріаломісткості продукції. Обчислюють відношенням суми матеріальних витрат до повної собівартості виробленої продукції
6	Коефіцієнт матеріальних витрат	Показує, наскільки економно використовують матеріали в процесі виробництва, чи немає перевитрат у порівнянні з установленими нормами. Якщо коефіцієнт понад 1, це свідчить про перевитрату матеріальних ресурсів на виробництво продукції, і, навпаки, якщо менше 1, то матеріальні ресурси використовували економніше. Розраховують як відношення фактичної суми матеріальних витрат до планової, перерахованої на фактичний обсяг випущеної продукції

Отже, сьогодні сучасна економічна література визначає 5 основних методів аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства (рис. 1.9) [48].

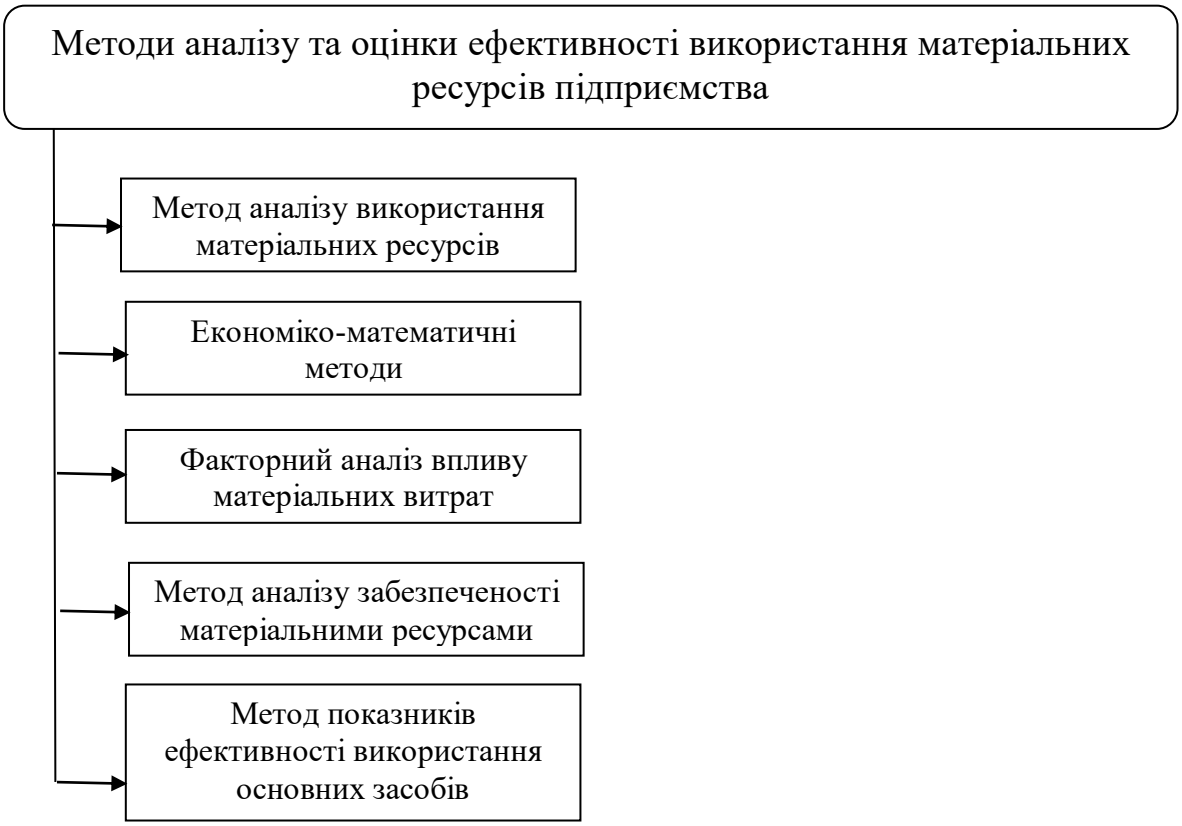

Рисунок 1.9 –Основні методи аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Традиційний метод аналізу використання матеріальних ресурсів підприємства передбачає розрахунок різноманітних показників [52] (табл. 1.3).

Особливо важливе зазначене має для аграрних підприємств, де від своєчасного виконання різноманітних сільськогосподарських робіт залежить майбутній урожай сільськогосподарських культур.

У науковій літературі для цього використовуються метод аналізу забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами [60] (табл. 1.4).

Роль основних засобів у виробничих процесах підприємств усіх видів економічної діяльності, і агропромислових, зокрема, постійно зростає. Наявність останніх технологічних новинок, постійне оновлення основних засобів, а також їх своєчасна технологічна модернізація і реконструкція є запорукою досягнення високих показників ефективності.

Від того як використовуються основні засоби багато в чому залежить ефективність виробництва. Тому важливим є проведення оцінки показників ефективності використання основних засобів [63]. (табл. 1.5).

Таблиця 1.3 – Методика розрахунку показників ефективності використання матеріальних ресурсів за методом аналізу

№	Показник	Формула для розрахунку	Економічний зміст	Напрям позитивних змін
1	Матеріаловіддача	Обсяг виробництва / Матеріальні витрати	показує, яка частка виробленої продукції припадає на одиницю матеріальних витрат	збільшення
2	Матеріаломісткість	Матеріальні витрати / Обсяг виробництва	характеризує витрати матеріальних витрат на одиницю виготовленої продукції	зменшення
3	Питома вага матеріальних ресурсів в собівартості продукції	Матеріальні витрати / Собівартість	характеризує частку матеріальних витрат у складі собівартості	зменшення
4	Коефіцієнт матеріальних витрат	Фактичні матеріальні витрати / Планові матеріальні витрати	показує, на скільки економно використовувалися матеріальні ресурси	зменшення
5	Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат	Темпи зростання обсягу виробництва / Темпи зростання матеріальних витрат	показує на скільки обсяги виробництва випереджають темпи зростання матеріальних витрат	збільшення

Таблиця 1.4 – Методика розрахунку показників ефективності використання матеріальних ресурсів за методом аналізу забезпеченості виробництва цими ресурсами

№	Показник	Формула для розрахунку	Методичні пояснення
1	Загальна потреба підприємства в конкретних видах матеріальних ресурсів	Нз = Нв +Не + + Нр + Нзп + Нк	де Нв – потреба на виробництво продукції; Не – потреба на експериментально-дослідні роботи; Нр – потреба на ремонтні роботи; Нзп – потреби на створення планових (в межах нормативів) запасів; Нк – запас (залишок) на кінець планового періоду.
2	Наявний (фактичний) запас матеріалів	Nз = Зз / Вд	де Зз – залишок матеріалів на складі; Вд – величина середньоденних витрат матеріалів на виробництво. Наявний запас визначається в днях; розрахунок ведеться для всього асортименту виробничих запасів.
3	Нормативний запас матеріалів на складі	Ззн = Вд × Др	Де Ззн – нормативний запас матеріалів на складі; Вд – величина середньоденних витрат матеріалів на виробництво; Др – кількість робочих днів, на які повинен зберігатися запас.
4	Індекс виконання норм запасу	Із = Зз / Ззн	Визначається шляхом зіставлення фактичного запасу матеріалів на складі і нормативного запасу.
5	Величину надлишку / дефіциту запасу	ΔЗ = Зз - Ззн	Різниця між фактичним запасом і нормативним запасом характеризує величину надлишку (+) або дефіциту (-). Наявність понаднормативних надлишків матеріальних ресурсів негативно впливає на фінансовий стан підприємства

Узагальнений інтегральний показник ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства визначається за формулою [68]:

$$e = E \rightarrow \max / B \rightarrow \min, \quad (1.1)$$

де e – критерій економічної ефективності;

E – економічний результат (вигода або ефект);

B – матеріальні ресурси спрямовані на досягнення економічного результату.

Таблиця 1.5 – Методика розрахунку показників ефективності використання основних засобів підприємства

Показники	Формула для розрахунку	Економічний зміст	Напрям позитивних змін
Фондомісткість	Середньорічна вартість основних засобів / Виручка від реалізації продукції	показує ефективність використання основних виробничих фондів, який характеризує обсяг виробленої підприємством продукції (послуг) у вартісних вимірниках одиницею основних фондів	зменшення
Фондоозброєність, тис.грн. / чол.	Середньорічна вартість основних засобів / Середньооблікова чисельність працівників	показує забезпеченість персоналу основними засобами; яка вартість основних засобів припадає на одного працівника	збільшення
Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства	Залишкова вартість основних засобів / Активи	частка коштів, інвестованих в основні засоби, у валюті балансу	зменшення за умов незмінних або зростаючих обсягів реалізації
Коефіцієнт зносу	Знос основних засобів / Первісна вартість основних засобів	рівень фізичного зносу основних фондів	зменшення
Коефіцієнт придатності	Залишкової вартості основних засобів / Первісної вартості	рівень фізичної придатності основних фондів	збільшення
Фондовіддача, грн.	$\frac{ЧД(В)Р}{\overline{ОЗ}}$	показує ефективність використання основних фондів; яка величина доходу, отриманого від реалізації продукції, припадає на 1 грн., вкладеної у основні фонди, що використовуються для виробництва цієї продукції	збільшення

Отже, проведений аналіз показав, що сьогодні існують різні методи, які дозволяють провести оцінку ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. Усі вони базуються на проведенні великої кількості розрахунків за

3-5 років, які дозволяють зробити узагальнювальний висновок про ефективність використання матеріальних ресурсів. Найкращого результату можна досягнути при комплексному розрахунку одночасно декількох методів. Інформаційною базою для проведення аналіз та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства є фінансова та статистична звітність підприємства. Важливо, щоб така оцінка проводилася у динаміці.

До основних показників, які характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів відноситься: матеріаловіддача, матеріаломісткість, питома вага матеріальних ресурсів в собівартості продукції, коефіцієнт матеріальних витрат та коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат. Кожен аналітик, працівники фінансових служб підприємства самостійно визначають, які показники використовувати для оцінки та аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів.

У даному розділі випускної кваліфікаційної роботи було досліджено теоретичні та методичні засади забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві. Доведено що матеріальні ресурси складають основу забезпечення безперебійної виробничо-господарської діяльності підприємства, забезпечують необхідною сировиною та іншими засобами суб'єкти підприємницької діяльності у всіх сферах та галузях. Матеріальними ресурсами підприємства є сировина, матеріали, енергія, паливо, комплектуючі вироби та напівфабрикати, які підприємство купує та використовує для використання всього цього у своїй виробничо-господарській діяльності. На ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємств агропромислового комплексу впливає низка факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві використовують різні методи, зокрема: метод аналізу використання матеріальних ресурсів; метод аналізу забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами; метод показників ефективності використання основних засобів та обігових коштів підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ТА ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ІПК «ПОЛТАВАЗЕРНОПРОДУКТ»»

2.1. Аналіз стану, проблем та перспектив розвитку агропромислового комплексу України

Сільське господарство відіграє важливу роль в економіці країн, що розвивається, до яких і відноситься Україна, та є основним засобом забезпечення продовольчої безпеки, доходів та зайнятості населення.

Для України галузь сільського господарства є однією з найголовніших, що обумовлено фізико-географічним розташуванням країни. Значна частина території України має одні з найбільш родючихв світі грунтів – чорноземи. За орієнтовними оцінками сільськогосподарські угіддя України займають до 42 млн. гектарів землі або 70 % загального земельного фонду [80]. Розвиток агропромислового виробництва забезпечує продовольчу безпеку країни. Продукція сільського господарства широко використовується для подальшого виробництва з неї продуктів харчування. Сільське господарство у 2020-2021 рр. зазнало найменш відчутного негативного впливу від пандемічних викликів. На рис. 2.1 наведено частку, яку займало сільське господарство у ВВП України за 2016-2020 рр. [83]. Протягом даного періоду продукція агропромислового виробництва забезпечувала щорічно більше 10 % ВВП. Окреме коливання цього показника зумовлене рівнем врожайності окремих сільськогосподарських культур. З метою зменшення залежності від погодних умов та кількості опадів підприємства використовують інноваційні підходи щодо посіву продукції рослинництва, що сприяє утриманню вологи.

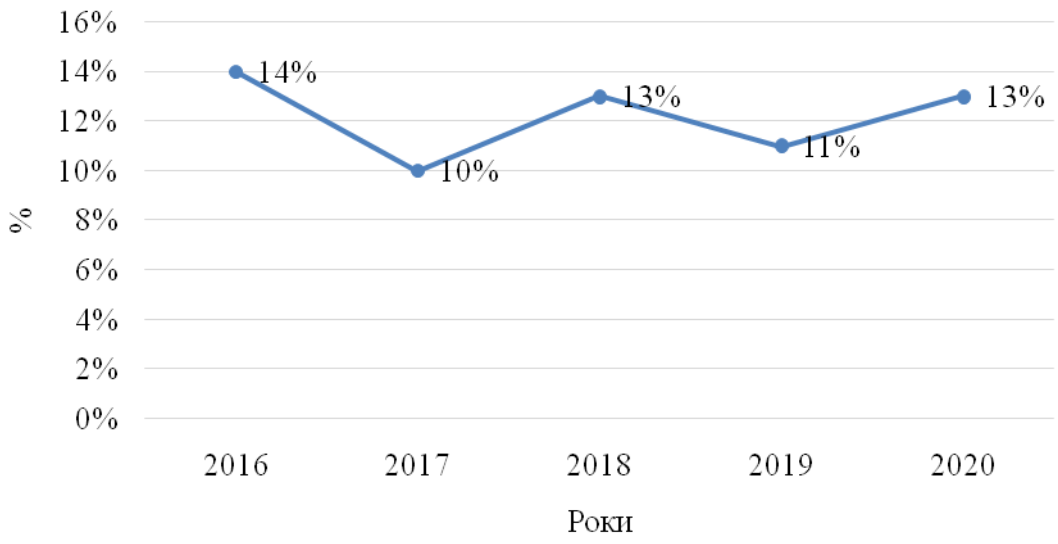

Рисунок 2.1 – Частка сільського господарства у ВВП України за 2016-2020рр.

Сільське господарство вже декілька років є основною галуззю української економіки і забезпечує понад 40% виручки від експорту. Україна з 2014 року незмінно входить до п'ятірки світових лідерів за експортом основної продукції рослинництва [83].

Чинні на сьогодні методи державної підтримки аграрного сектору потребують постійного удосконалення, адже надання дотацій та компенсацій не відповідає сучасним вимогам і не впливає на його розвиток та створення умов для інноваційної економіки. Важливою проблемою в сучасних умовах також є кредитування аграрних підприємств.

До основних факторів, які негативно впливають на фінансові результати сільськогосподарських підприємств слід віднести:

– негативні кліматичні умови, які характеризують весняними заморозками та засушливим літом;

– загальним підвищенням вартості паливно-мастильних матеріалів, насіннєвого матеріалу, мінеральних та органічних добрив, запчастин до сільськогосподарської техніки тощо;

– поширенням практики нецільового використання матеріальних ресурсів працівникам на аграрних підприємства, що часто також призводить до розкрадання або надмірного використання окремих видів ресурсів;

– загальною політико-економічною нестабільністю у країні, що не дозволяє підприємства довгостроково планувати свою діяльність;

– застаріла матеріально-технічна база, яка не дозволяє економити на споживанні окремих ресурсів тощо [80].

Більшіст факторів є зовнішніми (рис. 2.2).

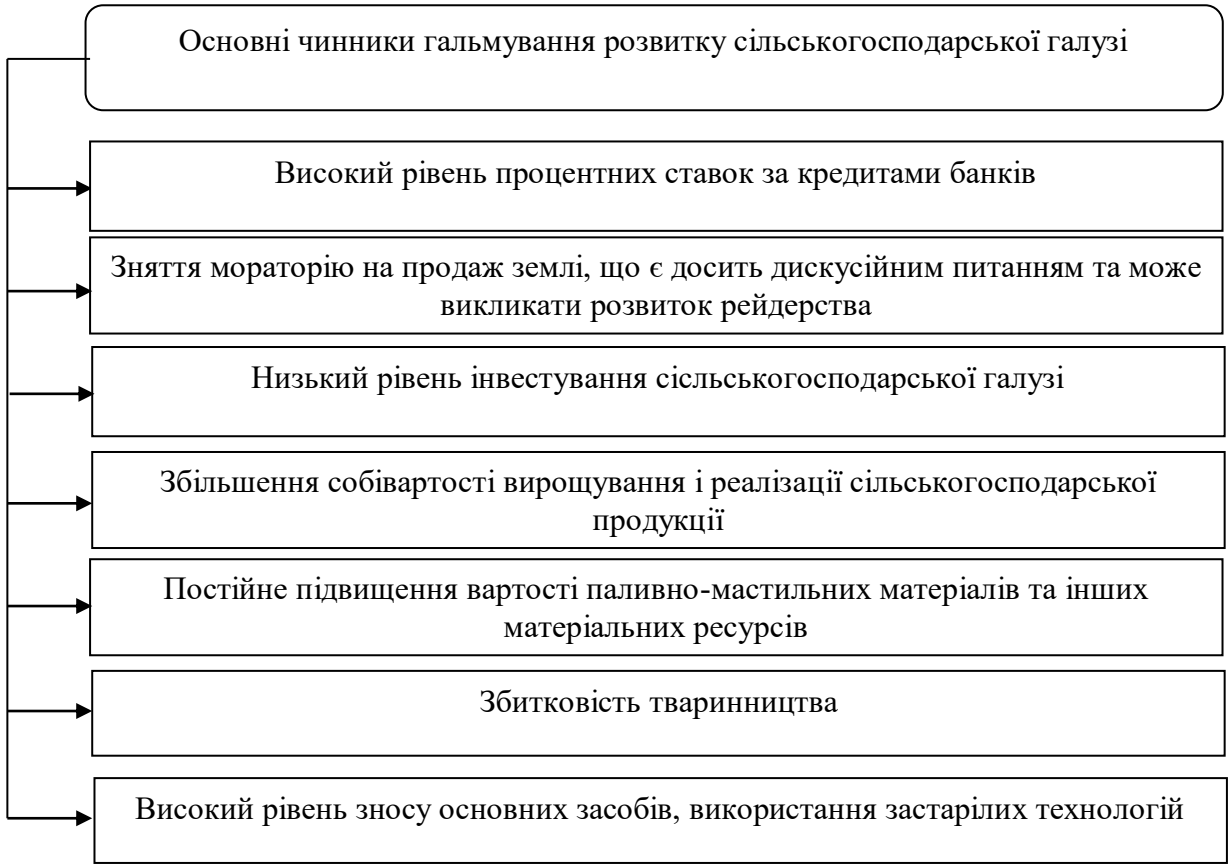

Рисунок 2.2 – Основні чинники гальмування розвитку сільськогосподарської галузів Україні [побудовано автором за 87]

Перспективним вбачається впровадження інноваційних агротехнологій, які дозволяють раціонально використовувати ресурси та забезпечити повноцінний контроль за сільськогосподарською технікою, роботою персоналу, станом земельних угідь.

Пріоритетними напрямами роботи для покращення інвестування АПК України мають стати:

- зростання обсягу залучення в АПК зарубіжних інвестицій через постійний моніторинг пропозицій з боку потенційних інвесторів, налагодження каналів спілкування з міжнародними фінансовими інституціями та організаціями;

- супровід найбільш інвестиційно привабливих проєктів та надання всебічного стимулювання при їх реалізації державними інституціями;

- здійснення заходів з покращення механізмів діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування області щодо практичної реалізації Програм європейської і євроатлантичної інтеграції держави;

- налагодження міжнародного співробітництва областей та окремих територіальних громад регіонів з зарубіжними державами в рамках міжрегіонального та прикордонного співробітництва у сфері зовнішньоекономічної діяльності у сфері АПК;

- сприяння активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств, установ та організацій, розташованих в окремих регіонах, та їх інтеграції в глобалізований світовий економічний простір.

Незважаючи на ряд негативних чинників у подальші роки розвиток сільськогосподарської галузі повинен лише прискоритися. Саме на аграрну сферу покладають головні завдання щодо виходу національної економіки з кризи та забезпечення її розвитку. У першу чергу слід на національному рівні продовжити програми підтримки сільськогосподарських підприємств, а саме через здешевлення кредитів, зменшення податкового навантаження, розвитку лізингу сільськогосподарської техніки, субсидування.

Поштовхом для розвитку інноваційної діяльності на підприємствах АПК має бути концентрація на освоєнні наукоємних технологій виробництва, що дасть можливість вивести галузь на глобалізовані ринки продовольства та досягти зростання ВВП України. Першочергову увагу при цьому доцільно

приділити інноваційним технологіям на підприємствах АПК, особливо у сфері переробки відходів та виробництва альтернативних джерел енергії.

У квітні 2022 року Кабінет Міністрів ухвалив постанову про додаткове виділення понад 2,3 мільярда гривень для реалізації змін щодо пільгового кредитування підприємців сільськогосподарської галузі у межах програми «Доступні кредити 5-7-9%».

Таким чином, в Україні сільськогосподарська галузь має високий потенціал щодо свого розвитку.

2.2. Організаційно-правові основи діяльності підприємства

ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» є дочірньою компанією агроходлингу «Астарта-Київ». Компанія має сильну управлінську команду та мотивований ключовий персонал з багаторічним досвідом роботи у сфері продовольства і сільського господарства.

Повна назва підприємства – Товариство з обмеженою відповідальністю «Інвестиційно-промислова компанія «Полтавазернопродукт».

Організаційно-правова форма – товариство з обмеженою відповідальністю.

Форма власності – приватна.

Дата реєстрації – 31.08.2000 р.

Засновники:

– Товариство з обмеженою відповідальністю Фірма «Астарта-Київ», 19371986, Україна, Україна, 04071, м. Київ, вул. Ярославська, буд. 58, розмір внеску до статутного фонду – 19276544,16 грн.;

– Товариство з обмеженою відповідальністю «Агропромислове об’єднання «Цукровик Полтавщини», 30811110, Україна, Україна, 38034, Полтавська обл., Шишацький р-н, с. Яреськи, вул. Новаторів, буд. 24, розмір внеску до статутного фонду – 19295,84 грн.

Виробничі потужності підприємства розташовані у Полтавський області.

Юридична адреса: 39000, Полтавська обл., м. Глобине, вул. Заводська, 1.

ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» є дочірньою компанією агроходлингу «Астарта-Київ». Компанія має сильну управлінську команду тамотивований ключовий персонал з багаторічним досвідом роботи у сферіпродовольства і сільського господарства.

Бізнес ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» представлений двома основними сегментами – рослинництвом та тваринництвом.

Основним напрямом діяльності згідно КВЕД є:

01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Додаткові напрями діяльності:

01.13 Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів;

01.24 Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів;

01.28 Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур;

01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід;

01.43 Розведення коней та інших тварин родини конячих;

01.46 Розведення свиней;

01.49 Розведення інших тварин;

01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві;

01.62 Допоміжна діяльність у тваринництві;

01.63 Післяурожайна діяльність;

10.11 Виробництво м’яса;

10.41 Виробництво олії та тваринних жирів;

10.61 Виробництво продуктів борошномельно-круп’яної промисловості;

10.71 Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання;

10.81 Виробництво цукру;

10.91 Виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах;

46.36 Оптова торгівля цукром, шоколадом і кондитерськими виробами;

46.71 Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами;

46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами;

52.10 Складське господарство;

36.00 Забір, очищення та постачання води.

Аналіз обсягів реалізованої продукції, робіт, послуг за видами економічної діяльності ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки (табл. 2.1) показав, що у 2020 р. порівняно з 2018 р. обсяг реалізованої продукції зменшився на 22,4%, а порівняно з 2019 р. – на 17,0%. З продукції рослинництва за 2018-2020 роки скоротилось виробництво пшениці на 45,9%, насіння соняшника – на на 29,6%, цукрових буряків– на 29,7%.

Також зменшились обсяги виробництва продукції тваринництва – у 2020 році жива маса приросту ВРХ від відгодівлі скоротилась порівняно з 2018 р. на 15,8%, надої молока зменшилися порівняно з 2018 р. на 30,3%.

У 2020 р. із загального обсягу реалізованної продукції 89.6% припадало на вирощування зернових та технічних культур, питома вага надоїв молока становить 8,4%%, а виробництва м'яса – 2,0%.

ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» з 2000 року входить до складу агропромхолдингу «Астарта-Київ». У сільськогосподарському обробітку Товариства знаходиться близько 35 тис. га орних земель у Глобинському, Семенівському, Хорольському і Кременчуцькому районах Полтавської області.

Організаційна структура підприємства – сукупність відділів і служб, що здійснюють побудову і координацію функціонування системи менеджменту, розробку і реалізацію управлінських рішень з виконання бізнес-плану, інноваційного проекту.

Організаційну структуру управління ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» представлено на рис.2.3.

Таблиця 2.1 – Аналіз обсягу реалізованої продукції ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 рр., тис.грн.

Найменування продукції	Роки			2020 від 2018		2020 від 2019	
				Відхилення			
	2018	2019	2020	Абсо-лютне	Темп зрост, %	Абсо-лютне	Темп зрост, %
Продукція рослинництва	547234	520676	428340	-118894	-21,7	-92335,9	-17,7
в тому числі							
Пшениця	99601,3	101194,3	53927,7	-45673,6	-45,9	-47266,6	-46,7
Кукурудза на зерно	134239,1	170276,6	154043,2	19804,1	14,8	-16233,4	-9,5
Жито		1951,7					
Насіння соняшнику	126915,9	67666,3	89341,5	-37574,4	-29,6	21675,2	32,0
Буряк цукровий	186477,8	179587	131027,6	-55450,2	-29,7	-48559,4	-27,0
Продукція тваринництва	69076	55651	49846,2	-19229,8	-27,8	-5804,8	-10,4
Жива маса приросту ВРХ від відгодівлі	11619	10918	9786,6	-1832,4	-15,8	-1131,4	-10,4
Молоко від сіль-ськогосподарсь-ких тварин	57457	44733	40059,6	-17397,4	-30,3	-4673,4	-10,4
Всього	616310,1	576326,9	478186,2	-138124	-22,4	-98140,7	-17,0

Організаційна структура ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» складається з загальних зборів акціонерів, наглядової ради, генерального директора та 6 директорів – технічного, фінансового, комерційного, з питань забезпечення бізнесу, інформаційних технологій та управління і юридичних питань.

Технічному директору підпорядковуються заступник директора, заступник директора з технічного аудиту, заступник директора з виробництва, головний технолог та начальник виробництва. Також до підлеглих технічного директора відносять працівників лабораторій та виробництва

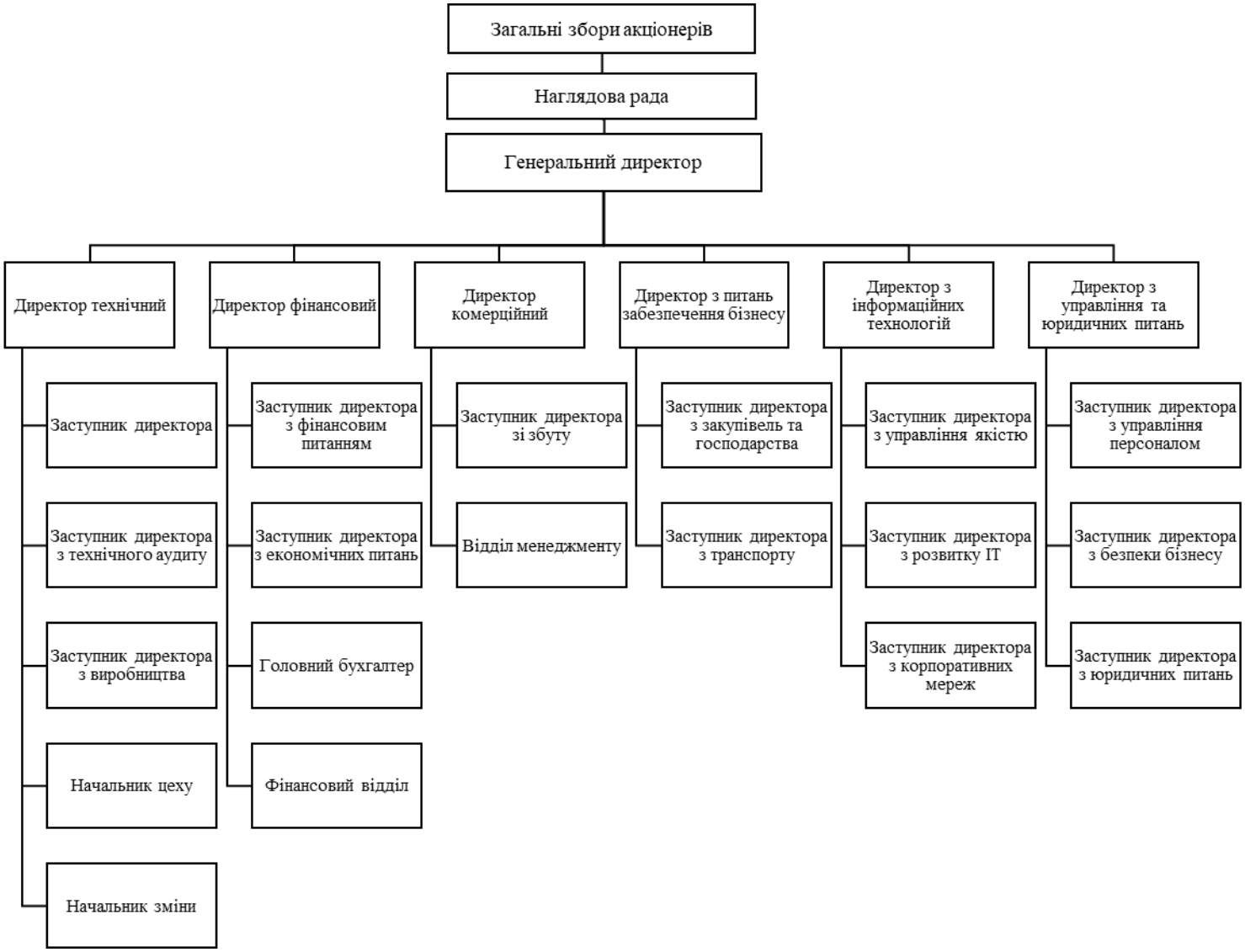

Рисунок 2.3 – Організаційна структура управління ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт»

Фінансовому директору підпорядковується заступники директора по фінансовим та економічним питанням, головний бухгалтер та фінансовий відділ.

Заступники директора по збуту та з питань сервісу та відділ менеджменту знаходяться під контролем комерційного директора. Директор з питань забезпечення бізнесу має у себе заступників з транспорту та закупівель і господарства.

У ланці інформаційний технологій директору підпорядковуються заступники з управління якістю, розвитку IT та корпоративних мереж. У директора з управління та юридичного забезпечення є заступники з питань юридичних, безпеки бізнесу та управління персоналом.

На відміну від загальної, виробнича структура підприємства (рис. 2.4) є формою організації виробничого процесу, вона виражається в розмірі підприємства, кількості й складності цехів та служб, їх плануванні, а також у кількості планування виробничих ділянок та робочих місць усередині цехів.

Виробнича структура ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» включає в себе основне виробництво, допоміжне виробництво та обслуговуюче виробництво

Основне виробництво представлено трьома відділами – відділ рослинництва, відділ тваринництва та цех переробки і реалізації продукції. Воно є ключовим у виробничій структурі ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт».

Допоміжне виробництво товариства включає в себе ремонтний відділ, енергетичний відділ, а також лабораторію сировини.

До складу обслуговуючого виробництва ТОВ ІПК «Полтава-зернопродукт» входять транспортний відділ, складське господарство та цех механізації.

У відділв рослинництва діяльність здійснюють виробничі підрозділи:

ВП АФ «Бугаївка»;

ВП АФ «Гриньки»;

ВП «Глобине»;

ВП АФ «Степове»;

ВП АФ «Лан-2007»;

ВП АФ «Пустовійтове»;

ВП АФ «Троїцьке»;

ВП АФ «Мрія»;

ВП ФВ «Шевченка».

У відділі тваринництва:

ВП АФ «Гриньки»;

ВП АФ «Троїцьке»;

ВП АФ «Степове».

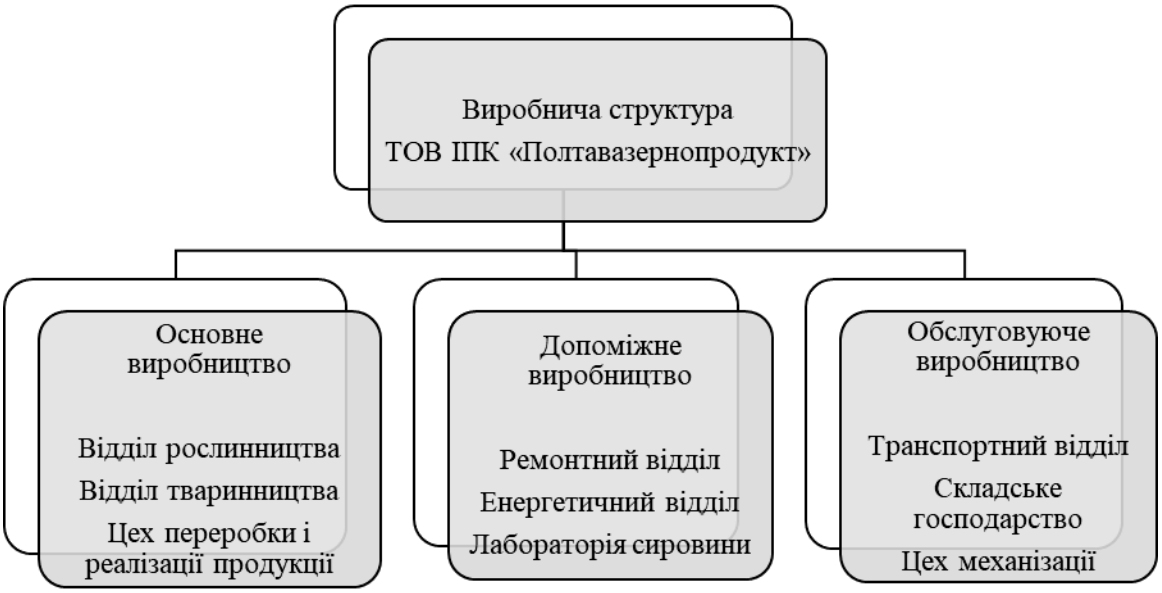

Рисунок 2.4 – Виробнича структура ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт»

Отже, основним напрямом діяльності підприємства є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Організаційна структура ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» складається з загальних зборів акціонерів, наглядової ради, генерального директора та 6 директорів – технічного, фінансового, комерційного, з питань забезпечення бізнесу, інформаційних технологій та управління і юридичних питань.

Виробнича структура ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» включає в себе основне, допоміжне та обслуговуюче виробництво.

2.3. Аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства

Економічні та фінансові показники діяльності підприємств підлягають комплексному аналізу з метою розроблення програм заходів з підвищення ефективності діяльності суб'єкта підприємництва та використання його трудових ресурсів та поліпшення якості праці.

Визначення та аналіз основних економічний та фінансових показників діяльності ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» було виконано на матеріалах річної фінансової і статистичної звітності досліджуваного підприємства за 2018-2020 рр. (Додатки А, Б, В) (табл. 2.2).

Спостерігалося зниження середньої вартості сукупного капіталу у 2020 р. порівняно з2018 р. на 597063 тис. грн. або на 46,3%.

На це вплинуло зменшення власного капіталу підприємства на 184006 тис. грн. або на 19,7%, що свідчить про зниження рівня фінансової незалежності та резервного позикового потенціалу ТОВ ІПК «Полтава-зернопродукт», тобто здатності залучати позикові кошти на вигідних умовах.

Динаміку вартості капіталу ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» представлено на рис. 2.5.

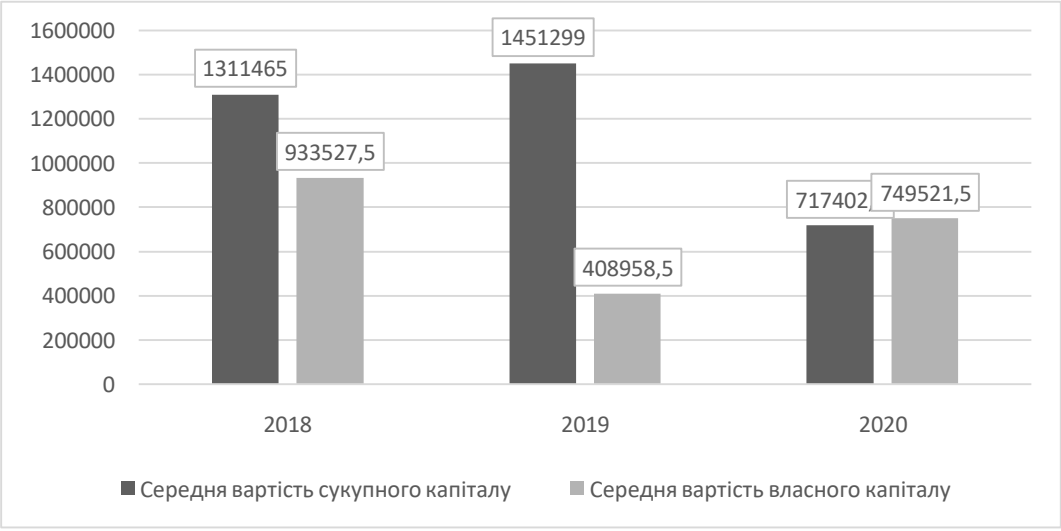

Рисунок 2.5 – Динаміка зміни капіталу ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 рр., тис. грн.

Таблиця 2.2 – Економічні та фінансові показники діяльності ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 рр.

№	Показники	Одиниці виміру	Джерела інформації, розрахунок	Рік			Відхилення			
				2018	2019	2020	2020 до 2018		2020 до 2019	
							Абсолютне	Темп приросту, %	Абсолютне	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	9	10	11	12
1. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА										
1.1	Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	Ф.1, 0,5*(ряд. 1300 гр. 3 + ряд. 1300 гр. 4)	1311465	1451299	717402,5	-594062,5	54,70	-733896,5	49,43
1.2	Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	Ф.1, 0,5*(ряд. 1495 гр. 3 + ряд. 1495 гр. 4)	933527,5	408958,5	749521,5	-184006	80,29	340563	183,28
1.3	**Основні засоби:**									
1.3.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	Ф.1, ряд. 1011 гр. 4	425188	424609	469747	44559	110,48	45138	110,63
1.3.2	знос на кінець року	тис. грн.	Ф.1, ряд. 1012 гр. 4	20700	90288	156302	135602	755,08	66014	173,11
1.3.3	Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	Ф.1, 0,5*(ряд 1011 гр. 3 + ряд 1011 гр. 4)	382434,5	424898,5	447178	64743,5	116,93	22279,5	105,24
1.4	**Нематеріальні активи:**									
1.4.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	Ф.1, ряд.1001 гр. 4	470	1160	4668	4198	993,19	3508	402,41
1.4.2	знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.	Ф.1, ряд.1002 гр. 4	102	311	811	709	795,10	500	260,77
1.4.3	Середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	Ф.1, 0,5*(ряд. 1001 гр. 3 + ряд. 1001 гр. 4)	2788	815	2914	126	104,52	2099	357,55
1.5	**Оборотні активи**									
1.5.1	Усього на кінець року	тис. грн.	Ф.1, ряд. 1195 гр. 4	725127	566348	443434	-281693	61,15	-122914	78,30
1.5.2	Дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	Ф.1, (ряд. 1125 гр.4+ ряд. 1130 гр. 4 + ряд. 1135 гр. 4 + ряд. 1140 гр. 4+ ряд. 1145 гр. 4+ ряд. 1150 гр. 4+ ряд. 1155 гр. 4)	295360	249586	223650	-71710	75,72	-25936	89,61
1.5.3	Запаси на кінець року	тис. грн.	Ф.1, (ряд. 1100 гр. 4 + ряд. 1110 гр. 4)	393917	640632	419695	25778	106,54	-220937	65,51

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	9	10	11	12
1.5.4	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	Ф.1, ряд. 1165	1325	11296	4267	2942	322,04	-7029	37,77
1.5.5	Середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	Ф.1, 0,5*(ряд. 1195 гр. 3 + ряд. 1195 гр. 4)	857221	645737,5	504053	-353168	58,80	-141684,5	78,06
1.6	Середньооблікова чисельність працівників	чол.	Ф.1-підприємництво р.3, ряд 300 гр. 1	824	345	430	-394	52,18	85	124,64
2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ										
2.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	Ф.2, ряд.2000, гр3	688900	602533	594436	-94464	86,29	-8097	98,66
2.2	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	Ф.2, ряд 2050, гр. 3	-691887	-593906	-542867	149020	78,46	51039	91,41
2.3	Валовий прибуток	тис. грн.	Ф.2, ряд 2090, гр. 3 (ряд 2095 гр. 3)	0	8627	51569	51569	-	42942	597,76
2.4	Збиток від операційної діяльності	тис. грн.	Ф.2,ряд 2190, гр. 3 (ряд 2195, гр. 3)	-102816	-118107	-65401	37415	63,61	52706	55,37
2.5	Збиток від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	Ф.2, ряд 2290, гр.3 (ряд 2295, гр. 3)	-180629	-176985	-135729	44900	75,14	41256	76,69
2.6	Чистий збиток	тис. грн.	Ф.2, ряд 2350, гр. 3 (ряд 2355), гр. 3	-166119	-176985	-135905	30214	81,81	41080	76,79
2.7	Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	Ф.1-ПВ, ряд.5010, гр. 1	94851	84908	68167	-26684	71,87	-16741	80,28
3. ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ										
3.1	Середньомісячна заробітна плата одного працівника	тис. грн.	2.7 / (1.6*12 міс.)	9,59	20,51	13,21	3,62	137,72	-7,30	64,41
3.2	Продуктивність праці одного працівника	тис. грн./ос.	2.1 / 1.6	836,0	1746,5	1382,4	546,4	165,36	-364,1	79,15
3.3	Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року	-	Ф.1, ряд. 1012 / ряд. 1011 гр. 4	0,05	0,21	0,33	0,28	683,46	0,12	156,48
3.4	Фондоозброєність праці працівників	тис. грн./ос.	1.3.3 / 1.6	464,12	1231,59	1039,95	575,83	224,07	-191,64	84,44
3.5	Коефіцієнт обіговості	обороти	2.1. / 1.5.5	0,80	0,93	1,18	0,38	146,75	0,25	126,39

	оборотних засобів									

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	9	10	11	12
3.6	Середній період обороту оборотних засобів	дні	360 дн. / 3.4	448	386	305	-143	68	-81	79
3.7	Коефіцієнт обіговості активів	грн./грн.	2.1 / 1.1	0,53	0,42	0,83	0,30	157,74	0,41	199,58
3.8	Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	обороти	2.1 / Ф.1, 0,5*(ряд. 1125 гр. 3 + ряд. 1125 гр. 4)	3,10	2,85	3,28	0,18	105,89	0,43	114,93
3.9	Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	360 дн. / 3.7	116	126	110	-6	94	-16	87
3.10	Коефіцієнт обіговості запасів	обороти	2.1 / Ф.1, 0,5*(ряд. 1100 гр. 3 +гр. 4 ряд 1100)	2,07	1,88	2,83	0,77	137,12	0,95	150,59
3.11	Середній період зберігання запасів	дні	360 дн. / п.3.9	174	191	127	-47	73	-64	66
3.12	Тривалість операційного циклу	дні	3.8 + 3.10	291	318	237	-54	82	-81	75
4. ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ										
4.1	Рентабельність продажу	%	2.7 / 2.1 * 100	-26,22	-29,37	-22,83	3,39	-	6,54	-
4.2	Рентабельність активів	%	2.7 / 1.1 * 100	-13,77	-12,19	-18,92	-5,15	-	-6,72	-
4.3	Рентабельність власного капіталу	%	2.8 / 1.2 * 100	-17,79	-43,28	-18,13	-0,34	-	25,14	-

Проаналізувавши ресурси підприємства, спостерігаємо збільшення середньорічної вартості основних засобів за період дослідження на 64743,5 тис. грн. або на 16,93%.

Первісна вартість основних засобів зросла на 44559 тис. грн. або на 10,48% Це витрати, пов'язані з надходженням основних засобів. Знос основиз фондів збільшився за 3 рокив цілому у 7,6 разів, а за 2019-2020 роки – на 73%.

Середньорічна вартість нематеріальних активів зросла на 126 тис. грн. або на 4,52%, що обумовлено розширенням нематеріальної складової, а саме комп'ютерних програм і баз даних, прав на користування об'єктами інтелектуальної власності. При цьому первинна вартість нематеріальних активі підприємства за 2018-2020 рр. зросла майже у 10 разів.

Відбулося зменшення вартості оборотних активів та дебіторської заборгованості, зростання вартості запасів і грошових коштів

Середні залишки оборотних засобів підприємства за період дослідження зменшилися на 353168 тис. грн. або на 41,2%. Про погіршення структури оборотних активів свідчить збільшення частки виробничих запасів на 25778 тис. грн. Натомість грошові кошти та їх еквіваленти за 2018-2020 рр. зросли на 2942 тис. грн. Динаміка вартості оборотних активів ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» представлена на рис. 2.6.

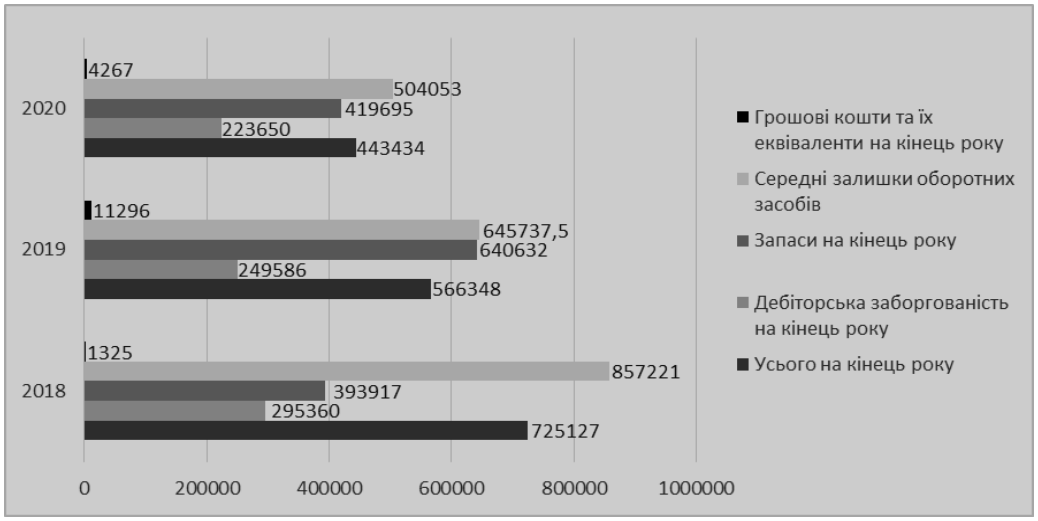

Рисунок 2.6 – Динаміка вартості оборотних активів ТОВ ІПК «Полтаваернопродукт», 2018-2020 рр., тис. грн.

Середньооблікова чисельність працівників підприємства у 2018 р. складала 824 особи. У 2019 р. чисельність працівників зменшилася до 345 осіб, а у 2020 р. склала 430 осіб. Загалом за період дослідження середньооблікова чисельність працівників ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» скоротилася на 394 особи. Темп скорочення чисельності персоналу за 2018-2020 рр становив 47,82%.

За результатами аналізу економічних та фінансових результатів діяльності ТОВ ІПК «Полтава-зернопродукт» за 2018-2020 рр. спостерігаємо зменшення чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, робіт, послуг. Дане зменшення чистого доходу на 94464 тис. грн. негативною тенденцією, оскільки зменшення обсягу реалізації продукції призвело не тільки до зменшення чистого прибутку, а й обумовило збитковість діяльності підприємства В цілому за 2018-2020 рр чистий дохід зменшився на 13,7%, за 2019-2020 рр. – на 1,3%.

Собівартість реалізованої продукції також зменшилась, зокрема за 3 роки в цілому на 21,5%, що позитивно вплинуло на зростання валового прибутку підприємства. Валовий прибуток підприємства за 2018-2020 рр. зріс на 51569 тис. грн. За 2019-2020 рр відбулося збільшення валового прибутку на 42942 тис. грн., або у 6 разів. У 2018 році валового прибутку підприємство взагалі не отримувало. Щодо інших фінансових результатів діяльності, то протягом усього періоду аналізу підприємство отримувало збитки (рис. 2.7.).

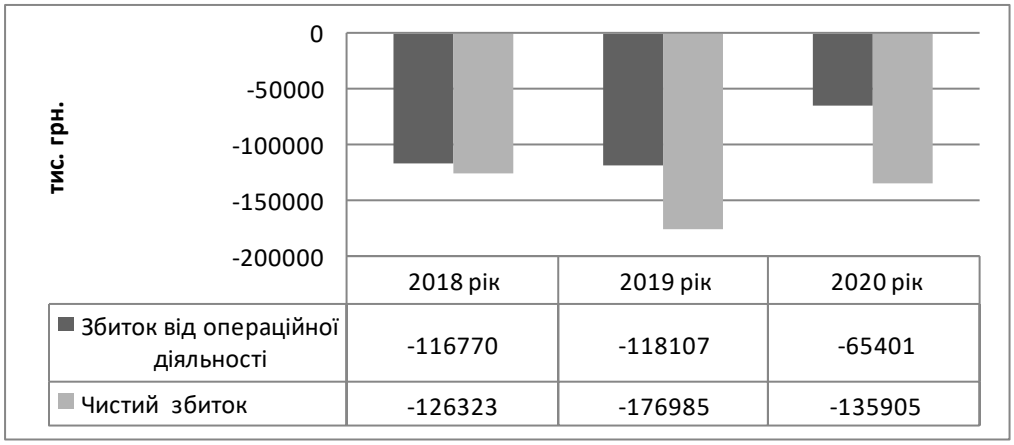

	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Збиток від операційної діяльності	-116770	-118107	-65401
Чистий збиток	-126323	-176985	-135905

Рисунок 2.7 – Динаміка фінансових результатів діяльностіТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» в 2018-2020 рр

Не дивлячись на те, що на підприємстві відбулося зростання посадових окладів і тарифних ставок у зв'язку із збільшенням мінімальної заробітної плати, фонд оплати праці ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 рр. зменшився на 23%, на що вплинуло значне скорочення середньооблікової чисельності працівників на 394 особи (рис. 2.8).

Аналіз показників ефективності використання ресурсів показав, що середньомісячна заробітна плата одного працівника за 2018-2020 рр. зросла на 37,72% у 2020 р. порівняно з 2018 р., на що вплинуло збільшення рівня мінімальної заробітної плати.

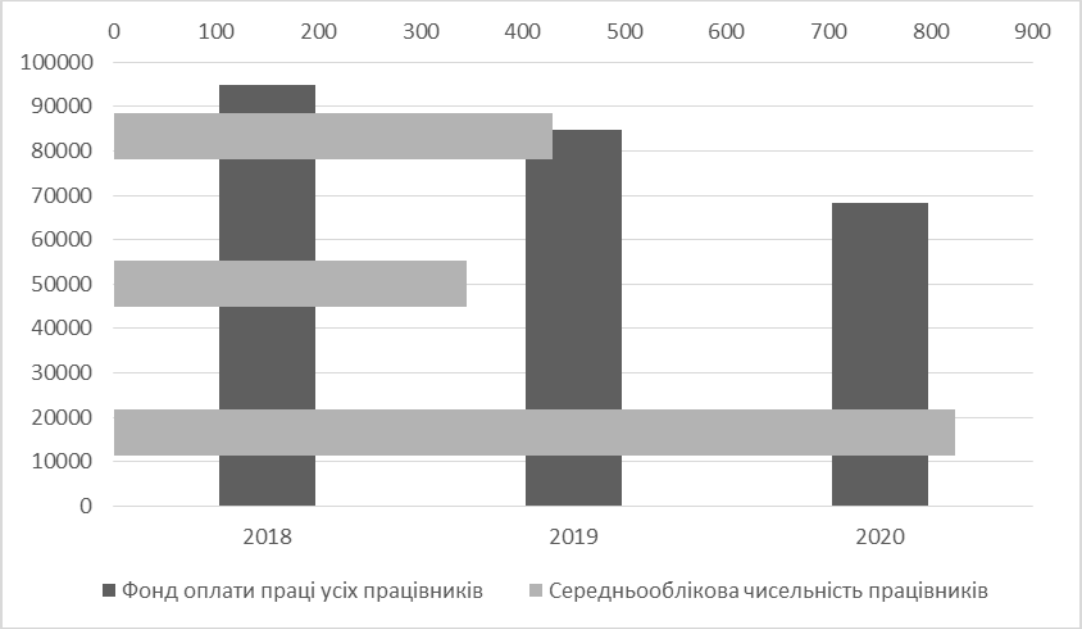

Рисунок 2.8 – Порівняльна динаміка фонду оплати праці (тис. грн.) та середньооблікової чисельності працівників (осіб) на ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт», 2018-2020 рр.

Продуктивність праці на підприємстві за 2018-2020 рр в цілому зросла на 65,36%, але за 2019-2020 рр даний показних знизився на 20%, що свідчить про зниження ефективності використання трудових ресурсів.

Коефіцієнт зносу основних засобів з кожним роком зростає, що негативно впливає на виробництво, адже свідчить про погіршення стану матеріально-технічної бази ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт».

Збільшення показника фондоозброєності праці за досліджуваний період на 575,83 тис. грн./ особу або у 2,24 разу свідчить про збільшення вартості основних виробничих фондів, яка припадає на одного працівника.

Коефіцієнт обіговості оборотних засобів за період дослідження зріс на 0,38 грн./грн. Станом на 2020 р. на кожну гривню вкладених у підприємство коштів припадає 1,18 грн./грн. чистого доходу.

Середній період обороту оборотних засобів ТОВ ІПК «Полтава-зернопродукт» у 2018 р. становить 448 днів, у 2019 р. – 386 днів, у 2020 р. – 305 днів. Загалом за період дослідження даний показник зменшився на 143 дні.

Коефіцієнт обіговості активів (капіталовіддача) збільшився на 0,30 оборота, що свідчить про підвищення ефективності вкладених коштів у основний капітал суб'єкта господарювання.

Коефіцієнт обіговості запасів зростає, що свідчить про поліпшення стану ділової активності ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» у 2018-2020 рр.

Середній період зберігання запасів скоротився на 47 днів, у 2020 р. даний показник складає 127 днів.

Тривалість операційного циклу – показник ділової активності, який показує час трансформації запасів підприємства у гроші. За 2018-2020 рр. даний показник зменшився на 54 дні і у 2020 р. складає 237 днів, що позитивно впливає на діяльність суб'єкта господарювання.

Від'ємні значення показників рентабельності ТОВ ІПК «Полтава-зернопродукт» свідчать про відсутність здатності підприємства генерувати прибуток власникам.

Отже, провівши аналіз основних економічних та фінансових показників ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 рр. ми з'ясували, що на підприємстві проводиться робота з модернізації обладнання та розширення нематеріальної складової, про що свідчить зростання первісної вартості витрат та середньорічної вартості нематеріальних активів.

Збільшення частки виробничих запасів свідчить про погіршення структури оборотних активів.

За період дослідження середньооблікова чисельність працівників ТОВ ІПК «Полтавазернопродукт» скоротилася майже на 48% і складає 430 осіб.

Економічні результати діяльності підприємства за 2018-2020 рр не підвищувалися.

Відбулося зниження ефективності використання основних засобів і незначне підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства, а також зберігалася збитковість фінансової діяльності.

2.4. Стан охорони праці на підприємстві

У діяльності кожного підприємства важливе значення має система управління охороною праці. Так, згідно з Законом України «Про охорону праці» кожен роботодавець зобов'язаний створити безпечні умови роботи для праці [2]. Крім того, даний закон визначає, що створення служби охорони праці на будь-якому підприємстві є обов'язковим за умови перевищення кількості працівників у 50 осіб. На ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» у 2020 р. працювало 430 осіб, відповідно до цього на досліджуваному товаристві створена відповідна служба охорони праці, яка складається з 2 осіб: фельдшера та інженера з охорони праці.

На сільськогосподарських підприємствах працівникам доводиться працювати з спецтехнікою, різними небезпечними для організму роботи засобами захисту рослин, мінеральними добривами тощо. Саме тому на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» приділяється велика увага створенню безпечних умов праці для персоналу.

Так, згідно Закону України «Про охорону праці» фінансування охорони праці фінансування охорони праці здійснюється кожним суб'єктом господарювання у сумі, що дорівнює 0,5 % від фонду оплати праці. Відповідно до цього у табл. 2.3 визначимо суму коштів, виділених на поліпшення умов праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» у 2018-2020 рр.

Таблиця 2.3 – Сума коштів, виділених на поліпшення умов праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» у 2018-2020 рр.

Плановий рік	Фонд оплати праці, тис. грн.	Виділені кошти на поліпшення умов праці, тис. грн.
2018	94851	47256
2019	84908	42454
2020	68167	34084

З наведених даних бачимо, що ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» щорічно зменшує фінансові видатки спрямовані на поліпшення умов роботи персоналу. Зокрема, витрати на охорону праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» в період 2018-2019 рр. зменшились на 11,4%. Витрати на охорону праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» в період 2019-2020 рр. зменшились на 24,6%.

Проведені розрахунки показують, що ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» приділяє увагу постійному поліпшенню умов праці, але через скорочення працівників сума коштів на поліпшення умов праці зменшилась. У 2020 р. загальні видатки на охорону праці склали 34084 грн., що на 24,6 % менше за 2019 р. Ці кошти досліджуване товариство витрачає на купівлю спеціального одягу для захисту працівників, засобів особистої гігієни, медикаменти тощо. Також керівництво ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» опитує працівників та у відповідності до їх побажань намагається поліпшити умови праці. На рис. 2.19 наведемо динаміку суми коштів, виділених на поліпшення умов праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» у 2018-2020 рр.

Як зазначалося вище управління охороною праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» здійснює служба охорони праці. Головна мета її функціонування полягає у створенні безпечних умов праці для високопродуктивної роботи персоналу та мінімізації ризиків травматизму, захворювань тощо.

Управління охороною праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» є складовою, підсистемою загальної системи управління підприємством, оскільки лише за високого рівня охорони праці може бути забезпечено ефективне

виконання завдань, що постають перед підприємством, і досягнення найкращих економічних результатів. Це дає можливість системно та комплексно вирішувати всі питання охорони праці, підвищувати її ефективність, зменшувати виробничий ризик.

На ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» кожного року затверджується план дій щодо заходів з покращення умов праці, що знаходить своє відображення в колективному трудовому договорі. В цьому процесі обов'язково приймає участь спеціаліст з охорони праці та члени профкому. На основі плану дій розробляється кошторис для реалізації заходів по охороні праці на весь рік.

На ТОВ «Білагро» є багато небезпек. Особливу увагу необхідно приділяти потенційно небезпечним (особливо небезпечним) об'єктам. Це такі об'єкти, робота з якими при порушенні вимог безпеки може призвести до травм або інших тяжких наслідків.

Основними особливо небезпечними об'єктами в ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» є:

– рухомі машини і механізми;

– пестициди і мінеральні добрива;

– напруга в електричній мережі;

– склади з запасами отрутохімікатів для сільського господарства;

– склади горюче мастильних матеріалів.

До найбільш поширених шкідливих факторів на ТОВ «Білагро» відносяться гострі й хронічні отруєння пестицидами, свинцем, окисом вуглецю, сірководнем.

Служба охорони праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» веде статистику щодо кількості виробничого травматизму на робочих місцях.

На ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» щорічно зменшується кількість випадків виробничого травматизму. У 2018 р. нараховувалося 5 таких випадків, у 2019 р. – 3 випадки, а у 2020 р. всього 2 випадки. Зменшення випадків виробничого травматизму на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» є позитивним та

свідчить про постійну роботу служби охорони праці та вищого керівництва щодо поліпшення умов праці та створення безпечних умов.

На ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» діє система запобігання пожежам, що представлена комплексом організаційних і технічних засобів, спрямованих на виключення можливості виникнення пожежі, на запобігання утворенню горючого і вибухонебезпечного середовища шляхом регламентації вмісту горючих газів, парів та пилу у повітрі, а також виключення можливості виникнення джерел запалювання або вибуху; забезпечення пожежної безпеки технологічних процесів, обладнання, електроустаткування, систем вентиляції, зберігання сировини та інших матеріалів.Система пожежного захисту досліджуваного підприємства забезпечується застосуванням вогневідсічних пристроїв на технологічних комунікаціях, в системах вентиляції, повітряного опалення і кондиціювання повітря.

З наведеного аналізу можемо констатувати, що на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» приділяється достатня увага питанню охорони праці та створення безпечних умов для праці персоналу. Щороку зменшується кількість виробничого травматизму. Керівництво ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» достатньою мірою фінансує заходи щодо поліпшення умов праці та охорони праці. Далі проведемо оцінку економічної ефективності СУОП.

Оцінка економічної ефективності СУОП. Визначення соціальної ефективності заходів для охорони праці на підприємстві із загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 430 осіб на підставі:

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів 17, після проведення заходів 7;
- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм до проведення норм 34, після 17;
- кількість випадків травматизму до проведення заходів 10, після 3;
- кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів 52, після 39;

- кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів 5, після 2.

Розв'язання:

Спочатку визначимо зменшення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{Kз} \times 100\ ,\ \% \qquad (2.1)$$

$$\Delta K = \frac{17-7}{430} \times 100 = 2{,}3\%$$

де P_1, P_2 – кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

K_3 – загальна кількість робочих місць.

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta Ч = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100\ ,\ \% \qquad (2.2)$$

$$\Delta Ч = \frac{34-17}{430} \times 100 = 3{,}9\%$$

де N_1, N_2 – чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N – річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

Зменшення коефіцієнта частоти травматизму

$$\Delta Кч = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100 \qquad (2.3)$$

$$\Delta Кч = \frac{10-3}{430} \times 100\% = 1{,}6\%$$

де T_1, T_2 – кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу.

Визначимо скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці.

$$\Delta Чп = \frac{З_1 - З_2}{N} \times 100$$

$$\Delta Чп = \frac{5-2}{430} \times 100\% = 0{,}7\% \qquad (2.4)$$

Згідно проведених розрахунків можемо зробити висновок про те, що у результаті запланованих заходів спрямованих на поліпшення умов праці передбачається зменшення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм на 2,3 %, зменшення скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм на 3,9 %, зменшення частоти травматизму на 1,6 %, а також зменшення скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці на 0,7 %.

Далі проведемо розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на основі таких даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 2540, після – 2320;
- річна середньооблікова чисельність робітників 430 чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника торговельно-операційного персоналу 75 грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 26,8 млн грн.;
- середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу 350 чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із відрахуваннями на соцстрахування $З_р$=26257 грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності З= 15 грн.

Розв’язання:

Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності:

$$\Delta Д = \frac{Д_1 - Д_2}{100} \times Ч_з, \text{ люд.-днів.} \quad (2.5)$$

$$\Delta Д = \frac{2540 - 2320}{100} \times 430 = 946, \text{ люд.-днів.}$$

де $Д_1$, $Д_2$ – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

Зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta Д \times З_в}{P_п} \times 100\%, \quad (2.6)$$

$$\Delta W = \frac{946 \times 75}{26800000} \times 100\% = 0{,}26\%,$$

де $З_в$ – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

$Р_п$ – вартість річної товарної продукції підприємства.

Річна економія зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму:

$$E_з = \frac{\Delta W \times З_р}{100} \times Ч_{ср}, \text{ грн.} \quad (2.7)$$

$$E_з = \frac{0{,}26 \times 26257}{100} \times 350 = 23894, \text{ грн.}$$

де $Ч_{ср}$ – середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу;

$З_р$ – заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соцстрахування.

Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності:

$$Е_{сс}=\Delta Д \times П_{д}, \text{ грн.} \quad (2.8)$$

$$Е_{сс}=946 \times 15=14190 \text{ грн}$$

де $П_{д}$ – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності

Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму):

$$Е_{рз(т)}=Е_{з}+Е_{с}+Е_{сс}. \text{ грн.} \quad (2.9)$$

$$Е_{рз(т)}= 23894+ 14190 =38084 \text{ грн.}$$

Таким чином, на основі проведених розрахунків можемо констатувати, що завдяки впровадженню заходів зменшиться рівень травматизму на досліджуваному підприємстві зможе забезпечити економію грошових коштів у сумі 38084 грн.

Отже, на ТОВ «ІПТ « Полтавазернопродукт» створена служба охорони праці, яка складається з фельдшера та інженера з ОП. Головну роль у даній службі займає інженер з ОП, який проводить інструктажі з техніки безпеки, стежить за дотриманням техніки безпеки, забезпечує персонал необхідними засобами захисту, розробляє заходи спрямовані на поліпшення умов праці. Фінансування на заходи з охорони праці на ТОВ «ІПТ «Полтавазернопродукт» є повноцінним та щорічно зростає. У 2020 р. видатки товариства на фінансування складали 38084 грн. Проведений розрахунок показав, що робота товариства по поліпшенню умов праці приносить економічний ефект.

У даному розділі випускної кваліфікаційної роботи бакалавра здвіснено організаційно-правову та економічну характеристику діяльності ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт»», яке у складі агропромислового холдингу «астиарта Київ» здійснює сільськогосподарську діяльність на території Полтавської

області. Розглянуто стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України. Досліжео організаційно-правові основи діяльності Товариства. Проведено аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства та аналіз стану охорони праці. Виявлено, що за 2018-2020 роки діяльність підприємства була збитковою, а акож відбулося зниження ефективності використання основних засобів та трудових ресурсів.

Для покращення фінансового стану ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» слід розробити напрями формування конкурентних переваг власної сільськогосподарської продукції. Впровадження інноваційних технології ведення сільськогосподарського виробництва та землекористування, підвищення якості продукції може підвищити обсяги реалізованої продукції та чистий дохід за незмінного обсягу ресурсів, які використовуються або при забезпеченні їх ощадливого використання.

РОЗДІЛ 3

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Аналіз складу і структури та оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві

Матеріальні ресурси є основою забезпечення ведення сільськогосподарського виробництва. Оскільки підприємства агропромислового комплексу є досить залежними від зовнішніх умов господарювання, на які вони фактично не мають змоги впливати, зокрема, майбутній урожай сільськогосподарських культур, то значною мірою залежать від оптимальних термінів та умов посіву зернових та інших культур, своєчасного підживлення, збору врожаю та раціонального землекористування. Відтак, важливо, щоб ТОВ «Полтавазернопродукт» було забезпечене необхідними матеріальними ресурсами. Норми забезпечення матеріальними ресурсами повинні бути оптимальними. Оскільки, як показує досвід аграрних підприємств основні їх витрати припадають на матеріальні ресурси, відповідно й ТОВ «Полтавазернопродукт» слід регулярно аналізувати та оцінювати свої матеріальні витрати, у яких полягають головні резерви підвищення ефективності функціонування підприємства та забезпечення прибутковості.

З метою підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів проводиться аналіз стану та динаміки матеріально-технічного забезпечення підприємства, його вплив на отримані результати. Своєчасне встановлення тенденцій показника ремурсомісткості виробництва продукції дає можливість проведення відповідних заходів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Аналіз ресурсомісткості продукції ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2020 р. від			
				2018 р.		2019 р.	
	2018	2019	2020	абсо-лютне	відност-не, %	абсо-лютне	відност-не, %
Дохід підприємства, тис. гри., в тому числі:	703780	629777	621716	-82064	-11,7	-8061	-1,3
– чистий дохід від реалізації продукції	688900	602533	594436	-94464	-13,7	-8097	-1,3
– інші операційні доходи	14740	26215	26286	11546	78,3	71	0,3
– інші фінансові доходи	140	1029	994	854	610,0	-35	-3,4
Загальний обсяг витрат, тис.грн., в тому числі:	842501	806762	757445	-85056	-10,1	-49317	-6,1
– повна собівартість	724237	593906	542867	-181370	-25,0	-51039	-8,6
– інші операційні витрати	96173	152949	143256	47083	49,0	-9693	-6,3
– фінансові витрати	5051	59907	71322	66271	1312,0	11415	19,1
– інші витрати	17040	0	0	-17040	--	0	-
Ресурсомісткість, грн./грн.	1,20	1,28	1,22	0,02	1,8	-0,06	-4,9

Аналіз показників, що представлені у табл. 3.1 свідчить, що за 2018-2020рр. показник ресурсомісткості виробництва продукції ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» збільшився на 0,02 грн./грн., або 1,8% і у 2020 р. склав 1,19 грн./грн. Водночас, порівняно з 2019 роком даний показник знизився на 0,06 грн./ грн. або на 4,9%. У 2020 р. сукупний дохід підприємства знизився на 11,7%, а загальний обсяг витрат скоротився на 10,1%. Аналіз відхилень свідчить про те, що доходи зменшувались швидше, ніж витрати підприємства. У складі сукупних доходів найбільшу питому вагу мав чистий дохід від реалізації продукції, що зменшився у 2020 році порівняно з 2018 р. на 94464 тис.грн. або на 13,7%. За цей же період інші операційні доходи підприємства зросли на 11456 тис. гри., або на 78,3% відносно 2018 р. та на 854 тис. грн., або на 0,3% – в порінянні з 2019 р. Загалом за три роки інші фінансові доходи збільшилися на 854 тис. грн., або в 6 разів і склали 994,0 тис. грн. у 2020 р. (рис 3.1). Основою формування загальної суми витрат підприємства є повна собівартість, яка має тенденцію до скорочення. У 2020 році в порівнянні з 2018 р. повна собівартість зменшилася на 181370 тис. грн. або 25%, у порівнянні з 2019 р. – на 49317 тис. грн. або на 6,1%,

що викликано скороченням обсягів виробництва зернових культур . У 2020 р. інші операційні витрати склали 143256 тис грн.,та зросли на 47083 тис. грн. порівняно з 2018 р. У 2020 році обсяг фінансових витрат підприємства становив 71322 тис. грн. Порівняно з 2018 р. сума фінансових витрат збільшилась на 66271 тис.грн. або 13 раза. Відносно 2019 р. збільшення фінансових витрат становило 11415 тис. грн. або 19,1%.

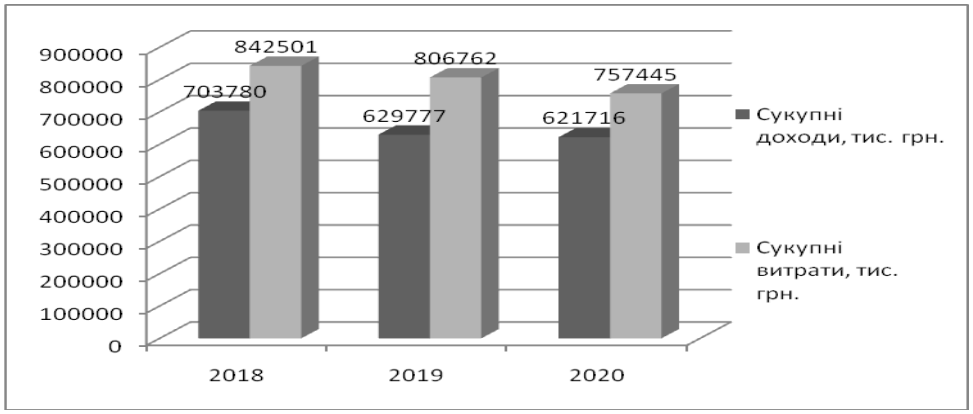

Рисунок 3.1 – Динаміка показників сукупних доходів і витрат ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

У процесі виробництва сільськогосподарської продукції підприємства задіяні основні фонди, оборотні засоби та персонал. Динаміка зазначених показників по ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 рр. представлена у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Аналіз складу ресурсів ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

Показники	Роки			Відхилення 2020 р. від			
				2018 р.		2019 р.	
	2018	2019	2020	абсо-лютне	віднос-не, %	абсо-лютне	віднос-не, %
Обсяг виробництва продукції, тис.грн.	688900	602533	594436	-94464	-13,7	-8097	-1,3
Загальний обсяг використаних ресурсів, тис.грн., у тому числі:	957682	824881	668295	-289387	-30,2	-156586	-19,0
основні засоби	90178	156970	143053	52875	58,6	-13917	-8,9
оборотні засоби	750755	566348	443434	-307321	-40,9	-122914	-21,7
фонд оплати праці	116749	101563	81808	-34941	-29,9	-19755	-19,5

Аналіз даних таблиці 3.2 показує, що у виробничому процес ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» мають місце перевитрати ресурсів. Так, якщо у 2020 роціпорівняно із 2016 р. вартість ресурсів зменшилась на 30,2% то обсяги виробництва зменшилися на 13,7%. Порівняно із 2019 р. темпи зміни показника мали аналогічну тенденцію. Значну частину вартості ресурсів підприємства формує середньорічна вартість основних засобів, що збільшилася із 90178 тис. грн. у 2018 р. до 143053 тис. грн. у 2020 р., на 52875 тис. грн. або в 58,6%. Порівняно з 2019 р. середньорічна вартість основних засобів зменшилась на 13917 тис. грн., або на 8,9%. Середньорічний залишок оборотних засобів за 2018-2020 роки зменшився на 307321 тис. грн., або 40,9%. Порівняно з 2019 р. даний показник знизився на 122914 тис. грн або 21,7%. У 2020 р. фонд оплати праці працівників склав 81808 тис. грн., що менше на 34947 тис. грн., або 29,9% в порівнянні з 2018 р. та на 19755 тис. грн., або 19,5% у порівнянні з 2019 р.

Динаміка складу ресурсів підприємства представлена на рис. 3.2.

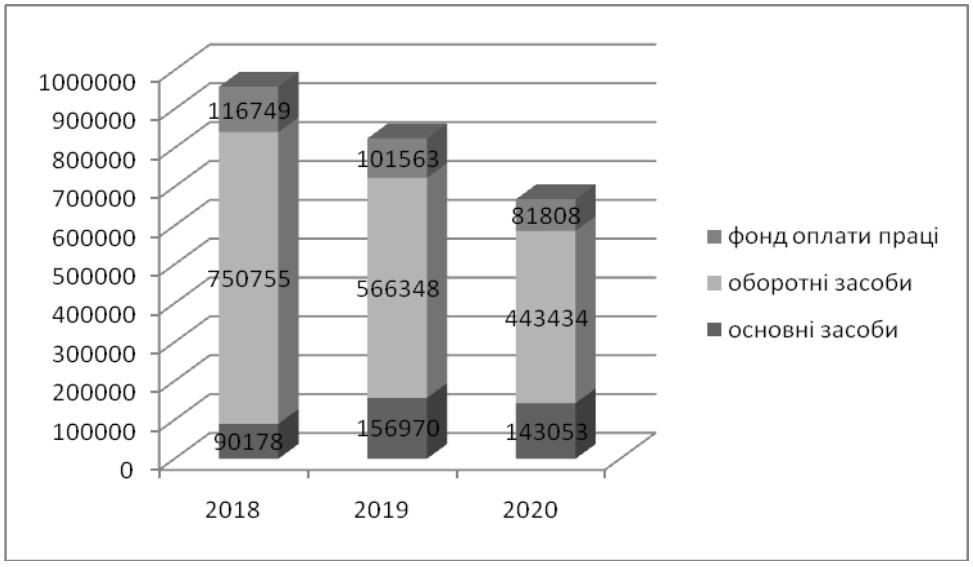

Рисунок 3.2 – Динаміка складу ресурсів ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки, тис. грн.

Узагальнюючим показником ефективності використання спожитих ресурсів є собівартість одиниці продукції. Аналіз динаміки витрат на 1 грн. Реалізованої продукції підприємства за економічними елементами представлено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Динаміка витрат на 1 грн. обсягу реалізованої продукції ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

Показники	Роки			Відхилення 2020 р. від			
				2018 р.		2019 р.	
	2018	2019	2020	абсо-лютне	віднос-не, %	абсо-лютне	віднос-не, %
Всього витрат, тис. грн., у тому числі	1540032	1307639	1184997	-355035	-23,1	-122642	-9,4
– матеріальні витрати	765783	438710,0	301827	-463956	-60,6	-136883	-31,2
– витрати на оплату праці	97842	84908,0	68167	-29675	-30,3	-16741	-19,7
– відрахування на соціальне страхування	18907	16655	13641	-5266	-27,9	-3014	-18,1
– амортизація	90178	156970	143053	52875	58,6	-13917	-8,9
– інші витрати	567322	610396	658309	90987	16,0	47913	7,8
Обсяг реалізованої продукції	688900	602533	594436	-94464	-13,7	-8097	-1,3
Загальні витрати на 1 грн., грн./грн., із них	2,24	2,17	1,99	-0,24	-10,8	-0,18	-8,1
– матеріальні витрати на 1 грн.	1,11	0,73	0,51	-0,60	-54,3	-0,22	-30,3
– витрати на оплату праці на 1 грн.	0,06	0,06	0,06	-0,01	-9,5	-0,01	-11,4
– відрахування на соціальне страхування на 1 грн.	0,03	0,03	0,02	0,00	-16,4	0,00	-17,0
– амортизація на 1 грн.	0,13	0,26	0,24	0,11	83,8	-0,02	-7,6
– інші витрати на 1 грн.	0,82	1,01	1,11	0,28	34,5	0,09	9,3

Аналіз даних таблиці 3.3. показав, що за 2018-2020 рр. на ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» загальна сума витрат на виробництво продукції зменшилась на 23,1%. Порівняно з 2019р. витрати зменшились на 9,4%. Матеріальні витрати підприємства зменшились на 60,6% відносно 2018 р., та на 31,2% у порівнянні з 2019 р. (рис. 3.3).

Таким чином, темпи знижнення матеріальних витрат у складі загальних витрат на виробництво виявилися найбільшими, спосрегігалося максимальне зниження матеріальних витрат на 1 грн. обсягу реалізованої продукції – 54,3% за 2018-2019 рр в цілому та на 30,3% за 2019-2020рр.

У структурі витрат підприємства (рис. 3.4) частка матеріальних витрат поступово зменшувалася з 49,7% у 2018 р до 33,5% у 2019 р та до 25,5% у 2020р.

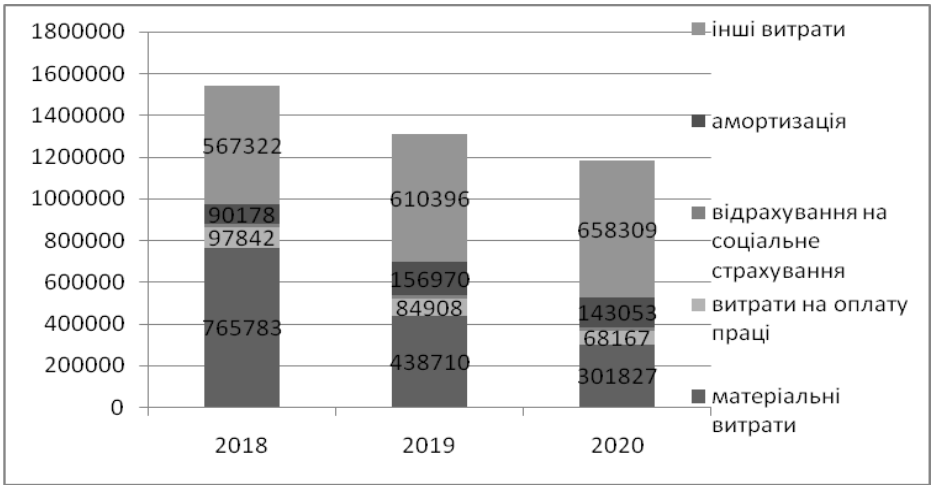

Рисунок 3.3 – Динаміка складу витрат ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

Далі у таблиці 3.4 проведемо аналіз склад та структуру матеріальних витрат ТОВ «Полтавазернопродукт» у 2018-2020 рр.

З наведеного аналізу видно, що 90 % усіх матеріальних витрат припадає на чотири ключових види: насіння та посадковий матеріал, корми, мінеральні добрива, а також пальне і мастильні матеріали.

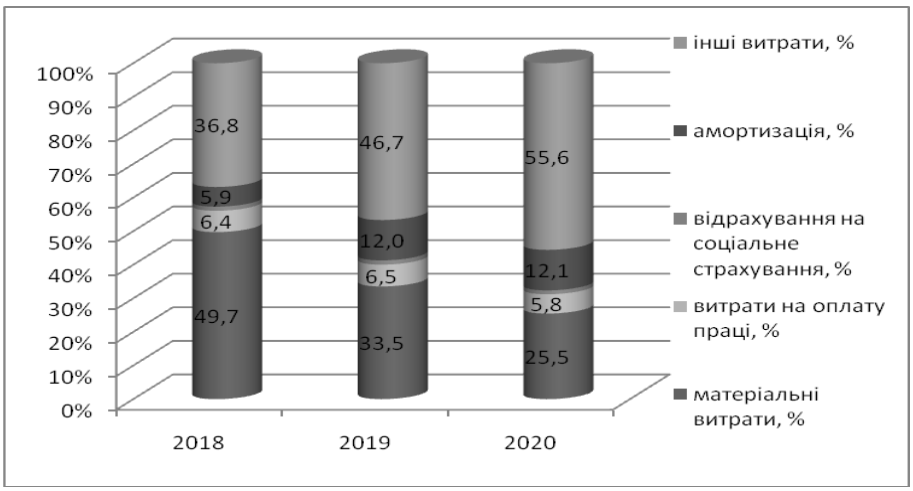

Рисунок 3.4 – Динаміка структури витрат ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

Таблиця 3.4 – Аналіз складу та структури матеріальних витрат ТОВ «Полтавазернопродукт» у 2018-2020 рр.

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Абсолютне відхилення	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	2019-2018	2020-2019
Насіння та посадковий матеріал	93857,4	26,13	68837,4	28,88	53614,9	29,75	-40243	-15223
Корми	45081	12,55	32619	13,69	26685,4	14,81	-18396	-5933,6
Інша продукція сільського господарства	1589	0,44	455,9	0,19	332,8	0,18	-1256,2	-123,1
Мінеральні добрива	130078	36,21	66643,6	27,96	47678,2	26,45	-82399	-18965
Пальне і мастильні матеріали	69019,9	19,22	44985	18,88	35086,1	19,47	-33934	-9898,9
Електроенергія	3348,1	0,93	3265,1	1,37	2371,5	1,32	-976,6	-893,6
Паливо і енергія	1510,6	0,42	140	0,06	49	0,03	-1461,6	-91
Запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	14708,7	4,09	21381,5	8,97	14407,6	7,99	-301,1	-6973,9
Разом матеріальних витрат	359192	100,00	238328	100,00	180226	100,00	-178966	-58102

При цьому їх питома вага, за винятком мінеральних добрив, щорічно зростала. Найбільшу частку протягом усього періоду аналізу займали насіння та посадковий матеріал та мінеральні добрива.

Щодо велични матеріальних витрат, то вона протягом 2018-2019 років зменшувалася. Зокрема, витрати на насіння та посадковий матеріал за аналізований період зменшилися на 40243 тис. грн. Витрати на корми для великої рогатої худоби зменшилися на 18396 тис. грн. Витрати на мінеральні добрива зменшилися на 82399 тис. грн. Витрати на пальне та мастильні матеріали скоротилися на 33934 тис. грн.

Зауважимо, що при цьому площі посівів товариства протягом 2018-2020 рр. не скоротилися, а лише поголів'я великої рогатої худоби було зменшено.

На рис. 3.5-3.7 наведено структуру матеріальних витрат підприємства за 2018-2020 р.

У 2020 році через несприятливі погодні умови знизилася урожайність зернових культур, а також через використання більш дешевого але менш якісного та стійкого насіннєвого матеріалу і недостатнього застосування якісних та безпечних для рослин мінеральних добрив за 2019-2020 роки.

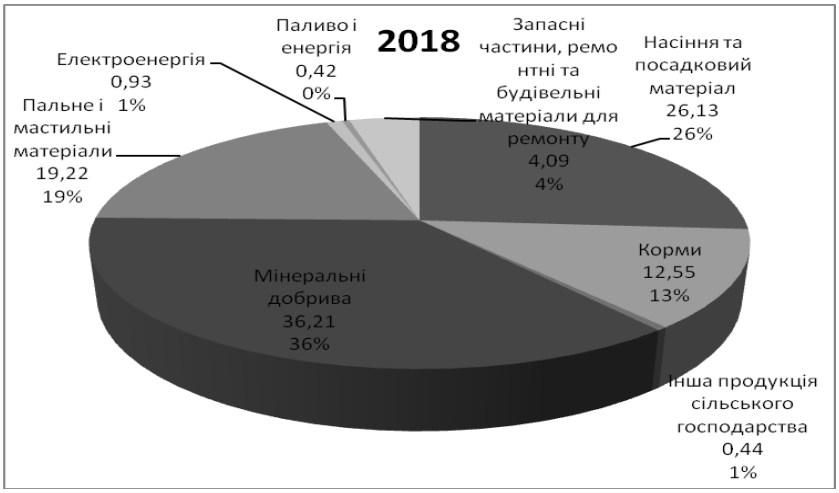

Рисунок 3.5 – Структура матеріальних витрат ТОВ «Полтавазернопродукт» за 2018 р.

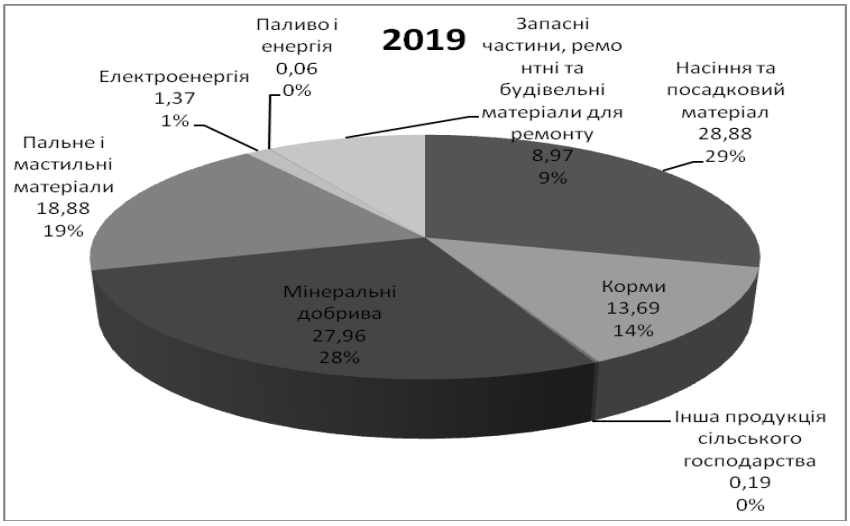

Рисунок 3.6 – Структура матеріальних витрат ТОВ «Полтавазернопродукт» за 2019 р.

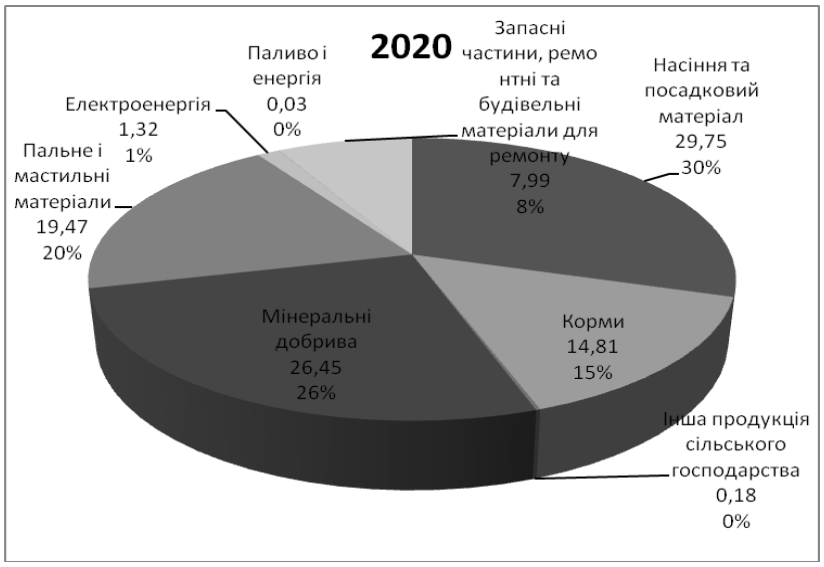

Рисунок 3.7 – Структура матеріальних витрат ТОВ «Полтавазернопродукт» за 2020 р.

Це призвело до зниження обсягів отриманої сільськогосподарської продукції, погіршення кормової бази, а отже зниження ефективності використання матеріальних ресурсів та показника матеріаловіддачі підприємства.

З проведеного аналізу структури матеріальних витрат можемо зазначити, що на підприємстві частка матеріальних витрат на насіння скоротилася, зросла частка витрат на корми та інші види продукції сільського господарства, пов’язані з утриманням великої рогатої худоби, також зменшилася частка вират на добрива, але залишається стабільною частка витрат на паливно-мастильні матеріали та зросла частка витрат на запасні частини, що аов’язано із зростанням цін на них.

В таблиці 3.5 представлено основні показники, за допомогою яких можливо оцінити ефективність використання матеріально-технічної складової ресурсів ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки.

За 2018-2020 роки коефіцієнт зносу зменшився з 0,423 у 2018 році до 0,043 у 2020 році, коефіцієнт придатності підвищився з 0,577 до 0,819. Знайдені коефіцієнти знаходяться на рівні нижчому за 50%, що свідчать про хороший

технічний стан основних фондів (коефіцієнт зносу зменшується, та коефіцієнт придатності збільшується).

Таблиця 3.5 – Аналіз показників ефективності використання матеріально-технічних ресурсів ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

Показники	Нормативні значення	Фактичні значення		
		2018 рік	2019 рік	2020 рік
Оцінка майнового стану підприємства				
Коефіцієнт придатності основних засобів	збільш	0,577	0,957	0,819
Коефіцієнт оновлення основних засобів	збільш	0,257	0,180	0,049
Коефіцієнт зносу основних засобів	не більше 50%	0,423	0,043	0,181
Фондоозброєність, тис. грн. / особу	зрост.	464,1	672,3	1039,9
Фондовіддача, грн./грн..	збільш.	1,80	1,42	1,33
Фондомісткість, грн./грн..	зменш.	0,555	0,704	0,752
Рентабельність основних засобів, %	збільш.	-30,5	-27,8	-11,0
Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів				
Матеріаловіддача, грн/грн	збільш.	1,11	0,73	0,51
Матеріаломісткість, %	зменш.	1,06	0,74	0,56
Питома вага мат. витрат у собівартості, %	залежить від галузі	-0,16	-0,20	-0,12

За 2018-2020 роки фондоозброєнність праці на підприємстві збільшилась 464,1 тис. грн. на працюючого в 2018 році до 1039,9 тис. грн. на працюючого у 2020 році, темп зростання становив 2,4 разу.

За 2018-2020 роки фондовіддача знизилось. Слід зазначити, що на рівень показника фондовіддачі вплинули фактори суттєвого підвищення цін на посівний матеріал, паливно-мастильні матеріали, мінеральні добрива, засоби захисту рослин.

Щодо рентабельності основних засобів, то оскільки підприємство за 2018-2020 роки було збитковим, то і показник рентабельності основних засобів мав від’ємне значення.

Щодо оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів, то тут важливими показниками є матеріаловіддача та матеріаломісткість.

Таблиця 3.6 – Динаміка змін складу та структури оборотних засобів ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

№	Показники, джерело інформації/порядок розрахунку	На кінець 2018 року		На кінець 2019 року		На кінець 2020 року		Відхилення			
								2020 рік до 2018 року		2020 рік до 2019 року	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	Темп росту,%	тис. грн.	Темп росту,%
	Оборотні активи, тис. грн. з них:	750755	100	566348	100	443434	100	-307321	-40,9	-122914	-21,7
1	Запаси	414083	55,2	276765	48,9	144606	32,6	-269477	-65,1	-132159	-47,8
1.1.	виробничі запаси	51979	6,9	23045	4,1	18305	4,1	-33674	-64,8	-4740	-20,6
1.2.	незавершене виробництво	168766	22,5	104573	18,5	80790	18,2	-87976	-52,1	-23783	-22,7
1.3.	готова продукція	189057	25,2	146647	25,9	45467	10,3	-143590	-76,0	-101180	-69,0
1.4.	товари	2281	0,3	2500	0,4	44	0,0	-2237	-98,1	-2456	-98,2
2.	Поточні біологічні активи	12584	1,7	27883	4,9	67191	15,2	54607	в 4,3р	39308	141,0
3	Дебіторська заборгованість	317840	42,3	249586	44,1	223650	50,4	-94190	-29,6	-25936	-10,4
3.1.	за товари, роботи, послуги	263893	35,2	160664	28,4	202062	45,6	-61831	-23,4	41398	25,8
3.2.	за розрахунками	52144	6,9	4536	0,8	983	0,2	-51161	-98,1	-3553	-78,3
3.2.1.	з бюджетом	260	0,0	985	0,2	17	0,0	-243	-93,5	-968	-98,3
3,2.2	за виданими авансами	51866	6,9	3551	0,6	966	0,2	-50900	-98,1	-2585	-72,8
3,2.3	з нарахованих доходів	18	0,0	0	0,0	0	0,0	-18	0	0	0
3.3.	Інша поточна дебіторська заборгованість	287788	14,9	275209	14,9	469595	27,3	181807	12,4	63,2	194386
4	Гроші та їх еквіваленти	1803	0,2	84386	14,9	20605	4,6	18802	1042,8	-63781	-75,6
5	Витрати майбутніх періодів	85	0,0	59	0,0	22	0,0	-63	-74,1	-37	-62,7
6	Інші оборотні активи	4838	0,6	759	0,1	3698	0,8	-1140	-23,6	2939	387,2

Дані таблиці 3.5 свідчать про те, що матеріаловіддача на підприємстві зменшилась з 1,11 грн./грн. в 2018 році до 0,73 грн./грн. в 2019 році та 0,51грн./грн.. у 2020 році (рис. 3.6).

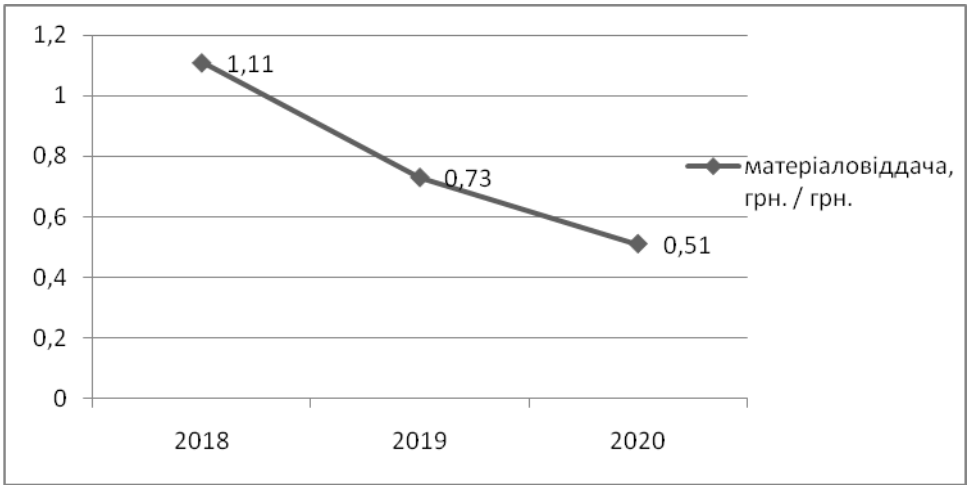

Рисунок 3.6 – Динаміка матеріаловіддачі продукції ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2018-2020 роки

Проведемо аналіз змін складу, структури та динаміки оборотних засобів ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за останні три роки (табл. 3.6).Протягом 2018-2020 років у структурі оборотних активів найбільшу питому вагу займали запаси та дебіторська заборгованість.

За період 2018-2020 роки запаси суттєво зменшилась на 65,1% порівняно з 2018 роком, а з 2019 роком – на 47,8%. У структурі оборотних активів питома вага запасів зменшиласть з 55,2% у 2018 році до 48,9% у 2019 році та 32,6% у 2020 році. Дебіторська заборгованість у порівнянні з 2018 роком зменшилась на 29,6%, з 2019 роком – на 10,4%.

У структурі оборотних активів питома вага дебіторської заборгованості зросла з 42,3% у 2018 році до 44,1% у 2019 році та 50,4% у 2020 році. Інші складові оборотних актвів (гроші та їх еквіваленти, виртати майутніх періодів) займали незначну частку.

Структура оборотних активів підприємства за 2020 рік наведена на рис. 3.7.

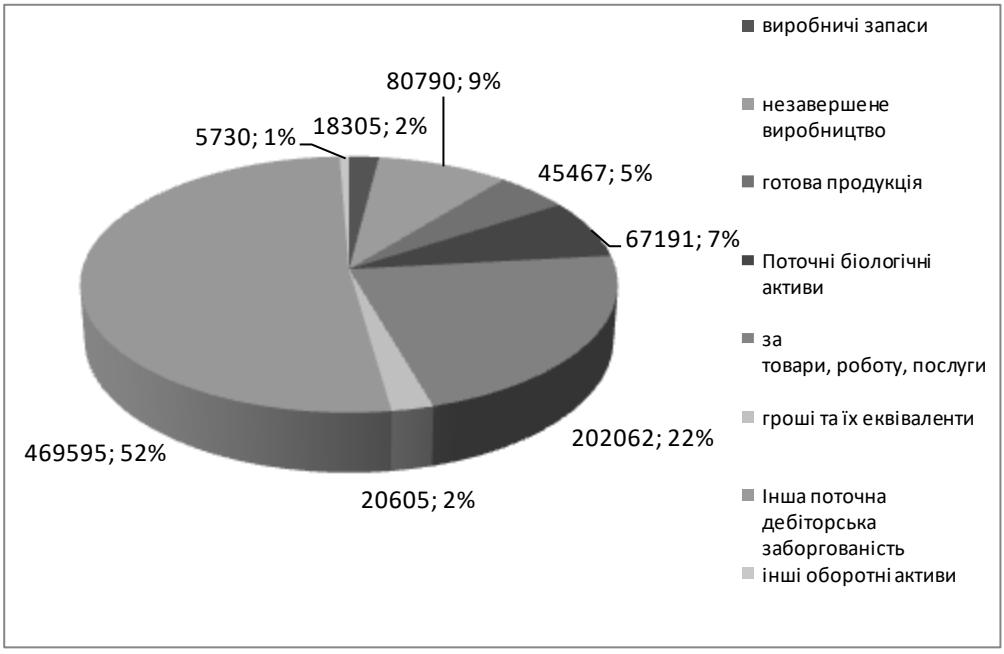

Рисунок 3.7 – Структура оборотних активів ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» за 2020 рік

Важливою складовою аналізу оборотних активів є розрахунок показників ефективності їх використання (табл. 3.7).

Аналіз коефіцієнта оборотності оборотних активів, оборотності грошових коштів та їх еквівалентів, коштів у розрахунках, запасів свідчить про прискорення обороту оборотних активів за 2018-2020 роки – коефіцієнт оборотності оборотних активів збільшився з 0,804 у 2018 році до 1,179 у 2020 році.

Оборотність грошових коштів та їх еквівалентів скоротилась з 933,5 у 2018 році до 76,4 у 2020 році. З-за прискорення обороту оборотних коштів у підприємстванемає потреби в залученні додаткових оборотних коштів, що позитивно відображається на фінансових результатах діяльності підприємства.

Оскільки за період 2018-2020 роки підприємство від операційної діяльності отримувало збитки, то відповідно показникирентабельності оборотних активів мають від’ємні значення.

Отже, за результатами аналізу виявлено, що ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві за 2018-2020 роки знижується. Виникає

потреба щодо пошуку резервів підвищення ефективності їх використання. Та розроблення відповідних заходів.

Таблиця 3.7 – Показники ефективності використання оборотних активів ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» на кінець року за 2018-2020 роки

№ пп	Показники	Роки			2020 від 2018		2020 від 2019	
					Відхилення			
		2018	2019	2020	Абсо-лютне	Темп зрост, %	Абсо-лютне	Темп зрост, %
1	Середні залишки оборотних активів,, тис. грн.	857221	645737,5	504053	-353168	-41,2	-141685	-21,9
1.1	Грошових коштів та їх еквівалентів.	738	6310,5	7781,5	7043,5	954,4	1471	23,3
1.2	Коштів у розрахунках	496697	272473	236623	-260074	-52,4	-35849	-13,2
1.3	Запасів	333458,5	320316	209847,5	-123611	-37,1	-110469	-34,5
2	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг,, тис. грн.	688900	602533	594436	-94464	-13,7	-8097	-1,3
2.1	Одноденна ви ручка від реалізації, грн	1913,6	1673,7	1651,2	-262,40	-13,7	-22,5	-1,3
3	Оборотність оборот-них активів, дні	448,0	385,8	305,3	-142,70	-31,9	-80,551	-20,9
3.1	Грошових коштів та їх еквівалентів	3,3	4,6	4,3	0,97	29,4	-0,384	-8,3
3.2.	Коштів у розрахунках	259,6	162,8	143,3	-116,26	-44,8	-19,494	-12,0
3.3	Запасів	174,3	191,4	127,1	-47,17	-27,1	-64,295	-33,6
4	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,804	0,933	1,179	0,38	x	0,246	x
4.1	Грошових коштів та їх еквівалентів	933,5	95,5	76,4	-857,08	-91,8	-19,1	-20,0
4.2	Коштів у розрахунках	1,4	2,2	2,5	1,13	81,1	0,301	13,6
4.3	Запасів	2,1	1,9	2,8	0,77	37,1	0,952	50,6
5.	Вивільнення (-), залучення (+) оборотних активів у зв'язку зі змінами їх оборотності, грн.	x	-401521	-132922	x	x	x	x
6	Прибуток (+), збиток (-) від опера-ційної діяльності	-116770	-118107	-65401	51369		52706	

3.2. Шляхи й заходи щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Протягом останніх років розміри збитків ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» знижуються, але не відбувається зростання доходів. якщо ситуація не зміниться у подальші роки товариство буде функціонувати на межі втрати фінансової стійкості. Основні резерви зростання прибутковості підприємства можуть полягати у тому числі й у підвищенні ефективності використання матеріальних ресурсів. Товариству слід забезпечити більш раціональне використання матеріальних ресурсів, що провинно позитивно вплинути на зростання його доходів. Зокрема, для цього слід встановлювати науково обгрунтовані норми використання різних видів матеріальних ресурсів на одиницю землі, здійснювати контроль за транспортом, використовувати якісні добрив за призначенням та закуповувати якісний насіннєвий матеріал, стійкі до коливання погодних умов та відповідних сортів, що дозволяють збільшити урожайність зернових культур.

Основні резерви підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» криються у зменшенні витрачання насіння та посадкового матеріалу, паливно-мастильних матеріалів, а також мінеральних добрив. Самі ці ресурси на товаристві витрачаються у великій кількості та призводять до їх понаднормових витрат (рис. 3.8).

Рисунок 3.8 – Головні причини неефективного використання матеріальних ресурсів на ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт»

Внаслідок зазначених причин на підприємстві існує проблема неефективного використання матеріальних витрат, отже виникає потреба у розробленні комплексу заходів, які були б спрямовані на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів (рис. 3.9).

Рисунок 3.9 – Шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт»

Оскільки на підприємстві найбільшу питому вагу у матеріальних витратах займають насіння та посадковий матеріал і мінеральні добрива, то саме їх раціональне використання має перспективи створення резерів для підвищеня ефективності використання.

Матеріальними ресурсами на підприємстві розпоряджається, у першу чергу, персонал, який залучений у процеси посіву, догляду за майбутнім урожаєм тощо. Від раціонального та економного використання усіх видів ресурсів залежать загальні розміри їх витрат. Відтак необхідно стимулювати персонал до економного використання та належного зберігання матеріальних ресурсів.

Зокрема, для цього на товаристві можуть бути введені додаткові премії за досягнення певного рівня економії матеріальних ресурсів. У такому разі працівники знатимуть, що від цього залежатиме їх можливий дохід.

Пропонується також встановлювати науково-обґрунтовані норми використання матеріальних ресурсів. Якщо працівникам вдасться досягнути ще й економії у науково-обґрунтованих нормах використання матеріальних ресурсів, то їм доцільно виплачувати премію з розміру досягнутої економії. Пропонується 20 % від досягнутої економії у використанні матеріальних ресурсів виплачувати відповідним працівникам, які домоглися цього.

Звичайно існуватиме завжди ризик, що працівники будуть «штучно» досягати економії матеріальних ресурсів шляхом не використаннях його на окремих ділянках полів. Щоб уникнути цього вищому керівництву слід також здійснювати контроль за станом полів і у разі виявлення таких фактів вживати адекватних заходів щодо покарання, оскільки слід забезпечити не просто економію матеріальних ресурсів, а домогтися їх раціонального використання. Важливо отримувати максимальний ефект при мінімальних витратах. Це головне правило, яке забезпечить підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів та зростання фінансових результатів діяльності ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт».

Головним шляхом забезпечення підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» є використання інноваційних технологій, що дозволить знизити витрати матеріальних ресурсів. Сьогодні активно розвивається інноваційна діяльність, постійно з’являються нові технології у аграрному виробництві, у тому числі й інформаційні, які забезпечують більш ефективне використання матеріальних ресурсів. Вважаємо, що ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» слід переходити на інноваційний шлях розвитку, впроваджувати технології, які є більш ефективними у порівнянні з традиційними (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Планування комплексу заходів щодо підвищення ефективності матеріальних витрат на виробництво продукції ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт»

Організаційно-економічні	Соціально-економічні
Встановлення науково-обґрунтованих норм використання матеріальних ресурсів	Контроль за зберіганням матеріальних ресурсів та цінностей
Запровадження інноваційної системи «розумного землеробства» (дистанційне зондування зі збором даних, GPS та аналізу даних про такі змінні, як рівень поживних речовин та вологість ґрунту)	Запровадження жорсткої системи контролю за нормованими витратами матеріальних ресурсів
Обстеження полів з використанням безпілотних літальних апаратів	Стимулювання працівників до раціонального використання матеріальних ресурсів (преміювання)
Визначення балів продуктивності полів	Впровадження системи штрафних санкції за нераціональне використавння ресурсів працівниками
Використання сівалок з диференційованим висівом	Стимулювання працівників до подання пропозицій щодо підвищення ефективності використання ресурсів
Використання обприскувачів з вибірковим внесенням засобів захисту рослин	Інформування працівників про інноваційні напрями підвищення ефективності виробництва продукції
Застосування біологічних засобів захісту рослин замість хімічних при обробці пожнивних решткив	Навчання працівників раціональним методам використання ресурсів
Підбір культур та оптимізація сівозміни при вирошування цукрових буряків	Навчання працівників сучасним тенологіям агровиробництва
Перехід на глибоке рихлення замість глибокої оранки з метою уникнення деградації грунтів	Навчання працівників щодо застосування інформаційних технологій у агропромисловому виробництві
Підготовка власного насіння озимої пшениці	
Внесення карбамід-аміачних сумішів замість твердих азотних добрив при вирощувані пшениці	
Внесення бакових сумішей засобів захисту рослин	
Заміна насіння кукурудзи та соняшнику на гібридне та більш врожайне	
Обробка полів кукурудзи страховими гербіцидами фірми замість міжрядного обробітку грунту	
Підживлення площ під вирощування кукурудзи весною карбамід-аміачними сумішами	
Передпосівне внесення аміачної селітри при вирощувані соняшнику	
Оброблення насіння сої інокулянтами	
Інсектицидне оброблення посівів сої	

Зокрема, аналіз ринку агротехнологій дозволив виявити інноваційну систему «розумного землеробства», яку активно у свою діяльність почали впроваджувати зарубіжні сільськогосподарські підприємства. Сьогодні уже

велика кількість вітчизняних аграрних підприємств починають використовувати таку практику. Так, серед вітчизняних сільськогосподарських підприємств, які впровадили у свою діяльність систему «розумного землеробства»: ТОВ «СКХ «Вінницька промислова група», агрохолдинг «Кернел», агрохолдинг «Нібулон», «Миронівський хлібпродукт», а також окремі структурні родиниці агропромислового холдингу «Астарта Київ». ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» також слід перейняти даний досвід та впровадити систему «розумного землеробства».

«Розумне землеробство» полягає у точному управлінні варіаціями в галузі, щоб вирощувати більше продукції, використовуючи менше ресурсів та зменшуючи виробничі витрати. Сільське господарство стає все більш науковим, завдяки дистанційному зондуванню, GPS та аналізу даних, входиться до системи «розумного землеробства». За допомогою даної системи трактори можуть картографувати поля, їздити самостійно та перевіряти його власний рух у межах дюймів, щоб він не витрачав надмірно добрива, насіння та палива. Система «розумного землеробства» включає дистанційне зондування зі збором даних про такі змінні, як рівень поживних речовин та вологість ґрунту.

Усі аспекти навколишнього середовища – ґрунт, погода, рослинність, вода – різняться залежно від місця.Усі ці фактори визначають ріст врожаю та успіх у сільському господарстві.Керівництву ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт»зазвичай це було відомо, але не вистачало інструментів для точного вимірювання, картографування та управління цими варіаціями.

Таким чином, «розумне землеробство» може допомогти досягнути високих результатів, а головне забезпечити раціональне використання матеріальних ресурсів у необхідній кількості на заданих ділянках земельних угідь.

Переваги через зменшене накладання обприскувань зазвичай може складати близько 10% економії на витратах на. Інші важливі переваги: менше використання палива, менше ущільнення ґрунту, менша потреба у найманій робочій силі та більш своєчасний посів. У сукупності зазначені переваги призводять до збільшення прибутків.

У загальному «розумне землеробство» фокусується на зменшенні виробничих витрат, оскільки задовольняються індивідуальні потреби кожної ділянки землі. Він зосереджується на зборі даних та точному використанню матеріальних ресурсів. Відповідно дана система забезпечить прийняття ефективних рішень щодо розподілу на окремих ділянках мінеральних добрив.

Багаторічні дані продуктивності полів дозволять раціонально використовувати матеріаальні ресурси – посівний матеріал, мінеральні добрива, засоби захисту рослин.

Одним із найбільш перспективних напрямків застосування інноваційних технологій є використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА або дронів) у сільському господарстві та сільському господарстві загалом. БПЛА можна ефективно використовувати для планування та контролю етапів сільськогосподарського виробництва, а також для хімічної обробки сільськогосподарських культур та інших рослин, а деякі компанії вже успішо експериментують із висадкою насіння рослин за допомогою дронів.

Сучасні безпілотні системи вирішують такі завдання:

1. Оцінка якості врожаю та виявлення пошкоджень або загибелі посівів.

2. Визначення точної площі загиблих посівів.

3. Аудит та інвентаризація земель.

4. Виявлення вад урожаю та проблемних ділянок.

5. Аналіз ефективності заходів, спрямованих на захист рослин.

6. Контроль за дотриманням структури та планів сівозміни;

7. Виявлення відхилень і порушень, допущених у процесі сільськогосподарських робіт.

8. Аналіз рельєфу та створення карти індексів рослинності.

9. Створення карт диференційованого внесення добрив та обприскування поля.

10. Розрахунок розсади та біологічного врожаю.

Впровадження змінної технології висіву, яке передбачає можливість відключення секцій сівалки під час роботи з метою висіву більшої чи меншої

кількості насіння на одиницю площі, економить від 5% до 8% насіння, підвищуючи загальний урожай на полі до 10 %. Основними перевагами сівалок з диференційованим висівом є можливість економії ресурсів та підвищення врожайності окремих площ полів, оптимізація використання кожного гектара землі.

Обприскувачі оснащують системою камер, за допомогою яких визначається розташування бур'янів, і агрегат обробляє тільки ділянки з небажаною рослинністю, також зменшується стрес для культурних рослин, що позитивно впливає на їх розвиток і підвищення врожайності.

Обробіток пожнивних решток інсектицидами та фунгіцидами біологічного позодження покращує фітосанітарний стан грунту, не сприяє розвитку збудників хвороб, сприяє накопиченню елементів живлення – вмісту гумусу в грунті, підвищеннюїх родючості, зокрема пшениці.

Актуальним для ТОВ «ІПК «Полтавазернопродукт» є підвищення урожайності цукрових буряків, зокрема шлхом підбору культур та правильної їх ротації в сівозміні. Впровадження сівозміни в слідуючому порядку: цукровий буряк , а потім ранні та ультра ранні сорти сої, далі озимий ячмінь або озима пшениця, потім виключення кукурудзи, далі знову цукрові буряки, що дозволить підвищити урожайність.

Зміна клімату, критична нестача вологи, ущільнення орних і ґрунтових шарів через дію робочих органів машин, ходових систем тракторів і комбайнів, високі ціни на паливо змушують переглянути підходи до обробітку ґрунту. Серед нових ефективних рішень, які дозволяють заощадити на паливно-мастильних матеріалах та значно інтенсифікувати процес вирощування сільськогосподарських культур, є використання глибоких культиваторів, щоб уникнути зниження родючості та деградації ґрунтів.

Особливу увагу слід приділити на підприємстві виробництву і підготовці власного насіння озимої пшениці.

У даному розділі роботи провелено аналіз складу і структури та оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві, а також запропоноваі шляхи підвищеня ефективності їх використаня.

З метою забезпечення ефективного використання матеріальних ресурсів на ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» запропоновано впровадити низку організаційно-економічних заходів. Основним є перехід на інноваційний шлях розвитку, а саме впровадження системи «розумного землеробства».

Проведена оцінка показала, що впровадження даної системи на ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» забезпечить більш раціональне використання матеріальних ресурсів. Зокрема, очікується економія мінеральних добрив у розмірі 15 %, економія на насінні та посадковому матеріалі до 10 %, а також зменшення витрат пального та мастильних матеріалів на 10 %.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі виконання випускної кваліфікаційної роботи досягнута головна мета – дослідження теоретичних та методичних засад забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві та пошук шляхів і розроблення заходів щодо підвищення ефективності їх використання.

Під час виконання роботи були виконані наступні завдання:

- розглянуто сутність та видову класифікацію матеріальних ресурсів підприємства;
- досліджені фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства агропромислового комплексу;
- схарактеризовані методи аналізу та показники оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства;
- проведено аналіз стану, проблем та перспектив розвитку агропромислового комплексу України;
- розглянуто рганізаційно-правові основи діяльності ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт»;
- проведено аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства та досліджено стан охорони праці на підприємстві;
- проведено аналіз складу і структури та оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві;
- розроблені шляхи й заходи щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.

За результатами проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки.

1. Матеріальні ресурси складають основу забезпечення безперебійної виробничо-господарської діяльності підприємства, вони забезпечують необхідною сировиною та іншими засобами суб’єкти господарювання. Їх використання в економічній діяльності пов’язано з процесами виробництва та

споживання продукції, виконання робіт, надання послуг. Характерною ознакою матеріальних ресурсів є повне їх використання у процесі одного операційного циклу, а також перенесення їх вартості на витрати підприємства. На підприємствах основні резерви щодо підвищення ефективності діяльності знаходяться саме у більш раціональному використанню матеріальних ресурсів, оскільки вони складають до 70 % усіх виробничих витрат.

2. На ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрних підприємств впливає низка факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. До факторів зовнішнього середовища передусім відносяться: політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори. Також окремо виділяють групи факторів мікросередовища, основним з яких є постачальники, які й поставляють матеріальні ресурси на аграрні підприємства. Більший вплив на ефективність використання матеріальних ресурсів здійснюють внутрішні фактори, які знахдяться у зоні впливу підприємств.

3. Існують різні методи аналізу та оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. Найкращого результату можна досягнути при комплексному застосуванні одночасно декількох методів. Інформаційною базою для проведення аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства є фінансова та статистична звітність підприємства. Важливо, щоб така оцінка проводилася у динаміці за останні 3-5 років.

4. В Україні агропромисловий комплекс має достатньо високий потенціал щодо розвитку. Частка аграрного сектору у національному ВВП впродовж 5 попередніх років перевищує 10%. Головними проблемами розвитку агропромислового виробництва сьогодні є зменшення частки прибуткових сільськогосподарських підприємств з одночасним зростанням частки збиткових. Серед головних факторів, які негативно впливають на розвиток аграрного сектору економіки слід відзначити: негативні погодно-кліматичні умови, підвищення вартості паливно-мастильних матеріалів, поширення рейдерства, соціально-економічні виклики та впровадження воєнного стану. На державному рівні слід

підтримувати аграрний сектор, оскільки він може стати рушійною силою зростання вітчизняної економіки.

5. ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» є одним із сільськогосподарських підприємств Полтавщини, що входить до агропромислового холдингу «астарта Київ». Організаційна структура управління товариства є лінійно-функціональною. Спеціалізується підприємство на вирощування продукції рослинництва, зокрема: кукурудзи, соняшнику, пшениці, сої, цукрового буряку, а також на розведенні великої рогатої худоби для виробництва молока. Проведений аналіз показав, що протягом 2018-2020 рр. спостерігається зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції та чистого доходу. Такі зміни є негативними та мають безпосередній вплив на рівень прибутковості товариства, яке за весь період аналізу отримувало чистий збиток.

6. На підприємстві створена служба охорони праці, яка складається з фельдшера та інженера з охорони праці. Головну роль у даній службі виконує інженер з охорони праці, який проводить інструктажі з техніки безпеки, стежить за дотриманням техніки безпеки, забезпечує персонал необхідними засобами захисту, розробляє заходи спрямовані на поліпшення умов праці.

7. Проведений аналіз дозволив виявити, що на підприємстві темпи знижнення матеріальних витрат у складі загальних витрат на виробництво виявилися найбільшими, а також спосрегігалося максимальне зниження матеріальних витрат на 1 грн. обсягу реалізованої продукції. У 2020 році через несприятливі погодні умови знизилася урожайність зернових культур, а також через використання більш дешевого але менш якісного та стійкого насіннєвого матеріалу і недостатнього застосування якісних та безпечних для рослин мінеральних добрив за 2019-2020 роки. Це призвело до зниження обсягів отриманої сільськогосподарської продукції, погіршення кормової бази, а отже зниження ефективності використання матеріальних ресурсів та показника матеріаловіддачі підприємства.

8. Проведений аналіз засвідчив негативні зміни щодо зниження ефективності використання матеріальних ресурсів, тому виникає потреба щодо пошуку резервів її підвищення.

9. Запропоновано впровадити ряд заходів, а саме: мотивація персоналу щодо економного використання матеріальних ресурсів, встановлення науково-обґрунтованих норм використання матеріальних ресурсів, належний контроль за цільовим та раціональним використанням матеріальних ресурсів, а також використання інноваційних технологій у агропромисловому виробництві, що дозволить підвищити ефективність використання матеріальних ресурсів.

Впровадження низки організаційно-економічних та соціально-економічних заходів повинно забезпечити на підприємстві більш раціональне використання матеріальних ресурсів з метою підвищення прибутковості діяльності.

Одержані в результаті виконання випускної кваліфікаційної роботи бакалавра висновки та надані для ТОВ «ІПК Полтавазернопродукт» рекомендації можуть бути використані керівництвом підприємства у плануванні діяльності та програмах управління ефективністю використання матеріальних та інших видів ресурсів.